

Högskolestudier ur ett nationellt minoritetsperspektiv

Högskolestudier ur ett nationellt minoritetsperspektiv

Högskolestudier ur ett nationellt minoritetsperspektiv

UHR:s rapportserie 2023:4, Universitets- och högskolerådet, oktober 2023

Kontaktperson: Sanna Mels

Omslagsbild: Gabriel Wentz

ISBN 978-91-7561-113-6

För mer information om myndigheten och våra publikationer, se **www.uhr.se**.

Innehåll

Förord	5
Sammanfattning	6
Summary	8
Inledning	10
Bakgrund och sammanhang	10
Metod	13
Om deltagarna och resultaten	13
Rapportens struktur	14
Vad bär studenterna med sig?	16
Möjligheter kopplade till erfarenhet och identitet	17
Historiska erfarenheter kan påverka högre studier i dag.....	18
Att visa eller dölja sin minoritetstillhörighet	22
Upplevelser av studiemiljön: (o)kunskap och bemötanden	24
Högskolan upplevs som en relativt fredad miljö	24
Majoritetssamhällets okunskap, generaliseringar och fördomar	25
Att bli sedd som annorlunda	27
Uttalad rasism och diskriminering förekommer	29
Geografiska skillnader i bemötande	30
Gemenskaper erbjuder trygghet och erfarenhetsutbyte	31
Nationella minoritetsperspektiv i studierna	32
Nationella minoriteter upplevs ofta som en icke-fråga.....	32
Nationella minoriteter som aspekt i utbildningarna	32
Utmaningar att förena minoritetskultur med studier.....	34
Mångfald upplevs som positivt.....	35
Studenternas syn på högskolornas strukturer och utbud	37
Information, ansvar och rutiner kring rättigheter och stöd	37
Fortbildning och stöd till lärare behövs.....	38
Stöd och uppmuntran till studenter från mindre studievana sammanhang ..	39
Värdet av distansundervisning	40
Kunskapsperspektiv och utbyte inom forskning och andra forum.....	40
Kurser i nationella minoritetsspråk uppskattas som erkännande och möjlighet .	41
Ökat synliggörande önskas	43
UHR:s förslag till åtgärder vid universitet och högskolor	45
Kunskapshöjande och synliggörande.....	46
Fortsatt arbete mot diskriminering	47
Breddad rekrytering och breddat deltagande.....	47
Utbildning i nationella minoritetsspråk.....	47
Delaktighet och dialog.....	48
Sammanfattning på finska	49
Sammanfattning på jiddisch	51
Sammanfattning på meänkieli	53
Sammanfattning på romani arli	55

Sammanfattning på romani kalderas.....	57
Sammanfattning på romani lovara.....	59
Sammanfattning på sydsamiska	61
Referenser	63
Bilagor	66
Bilaga 1: Mer utförligt om metod.....	66
Bilaga 2: Intervjufrågor	69
Bilaga 3: Enkät	70
Bilaga 4: Studenternas råd till andra studenter från nationella minoriteter	72

Förord

Universitets- och högskolerådet har ett uppdrag att främja de nationella minoriteternas rättigheter och de nationella minoritetsspråken.

År 2018 publicerade myndigheten rapporten *Vad kan den svenska högskolan göra för ungdomar från Sveriges nationella minoriteter? Intervjuer med judiska, romska, samiska, sverigefinska och tornedalska gymnasieungdomar om högskolestudier*. Där redogörs för gymnasieungdomars förväntningar inför högskolestudier. Den här rapporten fokuserar på hur studenter från nationella minoriteter upplever sina högskolestudier, och är delvis en uppföljning på den tidigare studien.

Studierna bidrar med kunskap om nationella minoriteters förutsättningar att påbörja och genomföra högre utbildning. Sådan kunskap behövs i arbetet för att tillgodose de nationella minoriteternas rättigheter inom högskolan och för att ge bättre förutsättningar att genomföra högskolestudier.

I ett bredare perspektiv utgör detta kunskapsunderlag också en pusselbit i det större arbetet med kunskapsförsörjningen på arbetsmarknaden och i samhället, genom att fler tar sig till och igenom högre studier.

Ett särskilt tack riktas till alla studenter som deltagit i studien och bidragit generöst med sina erfarenheter, perspektiv och kunskaper. De har bidragit med kunskap som är värdefull för UHR:s fortsatta arbete med att stödja lärosätena i arbetet med kunskapsbyggande, lika villkor och inkludering inom högskolan.

Alla aspekter och perspektiv som studenterna har delat med sig av har varit värdefulla och relevanta, även om de inte alltid kunnat skrivas fram i rapporten, där fokus har legat på den övergripande bilden.

Ett stort tack riktas även till externa rapportgranskare som representerar de fem nationella minoritetsgrupperna samt andra myndigheter med uppdrag kring nationella minoriteter. De har genom värdefull återkoppling bidragit till att stärka resultaten och texten i sin helhet.

Eino Örnfeldt
Generaldirektör, UHR

Sammanfattning

Den här rapporten presenterar UHR:s studie av hur studenter som tillhör Sveriges nationella minoriteter – judar, romer, samer, sverigefinnar och tornedalingar – upplever sin studietid på universitet och högskolor. Studenter från nationella minoriteter är en mångfacetterad grupp; det finns skillnader både mellan minoriteterna och inom respektive grupp. Studien visar dock tydliga gemensamma nämnare för de nationella minoriteterna när det gäller högre studier.

Genomgående ser deltagarna i studien färre problem kopplade till minoritetstillhörigheten än de upplevt tidigare i utbildningskedjan. Oftast bemöts de med intresse av andra på högskolan. De har nytta av kunskaper och perspektiv från sin egen bakgrund i studierna. Studenterna framhåller värdet av högskolestudier. De uppmanar andra att studera, för att underlätta delaktighet och inflytande i samhället och lägga grunden för bättre livsvillkor.

Även om högskolan upplevs som mer fredad än tidigare skolgång, och än övriga delar av samhället, förekommer negativa upplevelser. Det allra vanligaste problemet är andras okunskap om de nationella minoriteterna. Okunskapen yttrar sig på en rad sätt: upprepade frågor, osynliggörande, ifrågasättanden, fördomar, exotifiering med flera. Även positivt grundad nyfikenhet kan upplevas som påfrestande; att känna sig som "extralärare" eller att bli utpekad som annorlunda. Det bidrar till den minoritetsstress som många av studenterna ger uttryck för.

Vägen till högskolestudier och förutsättningarna att genomföra studierna, påverkas ofta av både historiska och nutida förutsättningar. Många av de studenter i studien som är samer, tornedalingar, sverigefinnar eller romer uppger att de är de första i sin familj som har studerat på högskolan. De beskriver att de har begränsad kunskap, tradition och självförtroende i relation till högre studier. Det kopplas till historisk assimileringspolitik och diskriminering. Den judiska studentgruppen särskiljer sig genom en lång och stark studietradition.

I studien framkommer några fall av rasism och diskriminering, framför allt rasistiskt bemötande under praktikperioder. Det finns oro för diskriminering på arbetsmarknaden efter studierna hos vissa studenter, framför allt inom den romska minoriteten. Det kan påverka viljan att söka högskoleutbildning.

Resultaten i studien antyder att det finns geografiska skillnader i bemötandet. Det upplevs finnas större kunskap om minoriteterna vid lärosäten i områden som har högre representation av en nationell minoritet. Men samiska studenter vittnar om större risk att utsättas för rasism vid lärosäten i norr.

En stor del av studenterna känner inte till vilka rättigheter nationella minoriteter har vid högskolan, eller vart de kan vända sig för att få stöd vid kränkningar och diskriminering, eller för generellt akademiskt stöd. Vikten av stöd och uppmuntran lyfts fram av många från mindre studievana miljöer.

Studenterna uppmuntrar lärare att ta in perspektiv kring de nationella minoriteterna i undervisningen. De upplever att det ofta saknas ett nationellt minoritetsperspektiv i undervisningen. De påpekar att det borde vara givna inslag i många typer av utbildningar.

Att synliggöra de nationella minoriteterna är viktigt för studenterna. På högskolan kan det exempelvis vara att skyltar och webbsidor ska finnas på nationella minoritetsspråk, att bibliotek lyfter fram litteratur på minoritetsspråk samt om och av nationella minoriteter samt att kunna få ut sitt examsbevis på ett minoritetsspråk. Studenterna ser vikten av förebilder i form av till exempel undervisande personal som själva tillhör någon minoritet.

Studenterna är genomgående mycket positiva till att det finns universitetskurser i nationella minoritetsspråk, även om de framhåller brister i kursutbudet. Språkkurser ses som ett erkännande och en möjlighet att återta ursprungsspråken.

UHR ger slutligen en rad förslag till Sveriges universitet och högskolor. De gäller insatser för kunskapshöjande och synliggörande, utbildning i de nationella minoritetsspråken, breddad rekrytering och breddat deltagande och mot diskriminering. Arbetet behöver ske i dialog med studenter från de nationella minoriteterna.

UHR arbetar vidare med dessa viktiga frågor genom sitt uppdrag att främja breddad rekrytering och de nationella minoriteternas rättigheter inom högskolan, samt inom myndighetens bredare arbete med kompetensförsörjning. Samverkan med lärosäten och andra myndigheter samt med nationella minoritetsorganisationer är en naturlig del av det arbetet.

Summary

This report presents the Swedish Council for Higher Education's study regarding how students from Sweden's national minorities – Jews, Roma, Sámi, Swedish Finns and Tornedalers – experience studying in higher education. Students from national minorities are diverse; there are differences between the minority groups and within each group. However, the study clearly shows common denominators for students from the national minorities in higher education.

The study participants consistently find fewer problems linked to being part of a minority group than they previously experienced as they moved through the education system, often encountering interest from other people at the higher education institution. In their studies, they benefit from the knowledge and perspectives provided by their own background, and they emphasise the value of higher education. They encourage others to study, to facilitate their participation and influence in society, and to provide a foundation for a better standard of living.

Although higher education is experienced as less conflict-filled than their previous experiences of education, as well as other areas of society, negative experiences do occur. The most common problem is other people's lack of knowledge about Sweden's national minorities, which is expressed in various ways: repeated questions, making them invisible, querying them, prejudice, exotification, etc. Curiosity that has a positive basis can also be experienced as stressful; making a person feel like an "extra teacher" or singling them out as different. This contributes to the minority stress acknowledged by many of the students.

The path to higher education and the potential to complete a qualification is often influenced by historical and present-day circumstances. Many of the study participants who are members of the Sámi, Tornedaler, Swedish Finns or Roma groups state that they are the first person in their family to enter higher education. They describe having limited knowledge, traditions and self-confidence in relation to higher education, which is linked to historical assimilation policies and discrimination. The Jewish students are distinctive in that they have a long and strong tradition of education.

The study found some cases of racism and discrimination, primarily racism that was encountered during placements. Some students, particularly the Roma minority, were concerned about discrimination in the labour market after completing their studies, which may affect their willingness to apply for higher education.

The study's results indicate that there are geographic differences in how the students were treated. The perception is that there is more knowledge of the minorities at higher education institutions in areas with greater representation of a national minority. However, Sámi students say there is an

increased risk of being exposed to racism at higher education institutions in the north.

Most students do not know what rights national minority groups have in higher education, or where they can go for support if they are victimised or discriminated against, or for general academic support. The importance of support and encouragement is highlighted by many students from less academic backgrounds.

The students encourage teachers to add perspectives about the national minorities in their teaching, as they find these are often lacking, and say that these should be natural elements of many types of courses and programmes.

Highlighting the national minority groups is important to these students. For example, signs and websites at the higher education institution should be in national minority languages, the library should highlight literature in minority languages and about and by people from a national minority, as well as the ability to obtain a degree certificate in a minority language. The students see the importance of role models, such as teaching staff who are members of a national minority.

Overall, the students are positive about university courses in national minority languages, although they say there are problems with what is offered. Language courses are seen as providing recognition and the opportunity to reclaim their original languages.

Finally, the Swedish Council for Higher Education provides suggestions for Swedish higher education institutions: investments in increased knowledge and visibility, education in the national minority languages, widening participation and recruitment and anti-discrimination. Work needs to be conducted in dialogue with students from the national minorities.

The Council is continuing to work on these important issues through its assignment to promote widened participation and the rights of national minorities in higher education, as well as part of its broader work on competence provision. Collaboration with higher education institutions, other public agencies and national minority organisations is a natural element of this work.

Inledning

Den här rapporten från Universitets- och högskolerådet (UHR) sätter fokus på högskolestudenter som tillhör Sveriges nationella minoriteter – judar, romer, samer, sverigefinnar och tornedalingar.¹

”Att våga uttrycka sig! Vårt perspektiv är viktigt och värt att höra. Det berikar andra också.”

Citatet är en students råd till andra från nationella minoriteter som funderar på högskolestudier. Det fångar ett par av de genomgående teman som framkommit i den här studien: majoritetssamhällets okunskap om de nationella minoriteterna och studenternas önskan att känna sig inkluderade och bidra på ett självklart sätt.

Syftet med studien är att undersöka hur studenter som tillhör Sveriges nationella minoriteter upplever sin studietid på universitet och högskolor.² Undersökningen är en uppföljning av UHR:s tidigare studie om förväntningar på högskolestudier bland gymnasieungdomar från nationella minoriteter.³

Resultaten av båda studierna förväntas vara användbara i det fortsatta arbetet för nationella minoriteters rättigheter, men även för bredare frågor om lika villkor och delaktighet, såväl inom UHR som hos högskolor och andra berörda myndigheter och organisationer.

Bakgrund och sammanhang

Här ges en kort beskrivning av Sveriges fem nationella minoriteter, lagstiftning, politik samt UHR:s uppdrag som är relevant för studien.

-
- 1 Minoritetsgrupperna och minoritetsspråken är i huvudsak ordnade i bokstavsordning i rapporten. Tornedalingar används som ett samlingsnamn och inkluderar kväner och lantalaiset. Minoriteten romer är mångfacetterad och de romska studenter som deltagit i studien har bakgrund i olika romska grupper.
 - 2 Begreppen högskolor, lärosäten och högskolestudier används här främst som samlande beteckningar för universitet och högskolor samt studier vid dessa.
 - 3 UHR (2018) *Vad kan den svenska högskolan göra för ungdomar från Sveriges nationella minoriteter? Intervjuer med judiska, romska, samiska, sverigefinska och tornedalska gymnasieungdomar om högskolestudier*. Rapport 2018:4. I rapporten framgår att unga i alla grupper i varierande grad inte skulle uppleva det som problemfritt att vara öppna med sin identitet på högskolan. De oroar sig för att bemötas av okunskap och fördomar från andra studenter. En del beskriver även farhågor om att diskrimineras av lärare. För att fler ska välja högskolestudier efterfrågas studie- och yrkesvägledning som utgår ifrån deras behov, liksom rutiner för att kombinera högskolestudier med att utöva sin kultur. De vill också se tydliga ställningstaganden mot diskriminering från högskolorna.

De fem nationella minoriteterna

Sveriges fem nationella minoriteter – judar, romer, samer (som även är ett urfolk), sverigefinnar och tornedalingar – uppfyller särskilda kriterier som beslutats av regeringen, nämligen att de har:

1. uttalad samhörighet och en icke dominerande ställning i samhället
2. en religiös, språklig, traditionell och/eller kulturell tillhörighet
3. vilja och strävan att behålla sin identitet
4. historiska eller långvariga band med Sverige.⁴

I den svenska minoritetspolitiken tillämpas principen om självidentifikation, det vill säga att det är individen själv som bestämmer om hen ingår i en nationell minoritetsgrupp eller inte.⁵

De nationella minoritetsspråken i Sverige är:

- finska,
- jiddisch,
- meänkieli,
- romani chib,
- samiska.

Lagstiftning om de nationella minoriteternas språk och kultur

Sverige anslöt sig 2000 till Europarådets ramkonvention om skydd för nationella minoriteter (SÖ 2000:2) och den europeiska stadgan om landsdels- eller minoritetsspråk (SÖ 2000:3). I Sverige gäller sedan 2010 också lagen om nationella minoriteter och minoritetsspråk (2009:724). Där framgår bland annat att det allmänna har ett särskilt ansvar för att skydda och främja de nationella minoritetsspråken samt främja de nationella minoriteternas möjligheter att behålla och utveckla sin kultur i Sverige.⁶

Förvaltningsområden

För minoritetsspråken finska, meänkieli och samiska finns förvaltningsområden.⁷ Det är de geografiska områden där personer som talar dessa språk har särskilda rättigheter.⁸ Inom ett förvaltningsområde har enskilda personer rätt att ta kontakt med förvaltningsmyndigheter⁹ på det eller de språk som förvaltningsområdet omfattar, om ärendet har anknytning till förvaltningsområdet. Myndigheterna i förvaltningsområdena ska även i övrigt sträva efter att bemöta de enskilda personerna på dessa språk.

Även utanför förvaltningsområdena har enskilda personer rätt att använda finska, meänkieli eller samiska i ärenden hos förvaltningsmyndigheter, för-

4 Institutet för språk och folkminnen (2021-05-28)

5 Länsstyrelsen i Stockholm (u.å.)

6 4 § Lagen om nationella minoriteter och minoritetsspråk (2009:724)

7 Utöver de befintliga förvaltningsområdena kan kommuner och regioner ansöka om att bli ett förvaltningsområde. Läs mer på <https://www.minoritet.se/forvaltningsomraden>

8 Cirka 80 kommuner i ett eller flera förvaltningsområden (2023). Länsstyrelsen Stockholm och Sametinget har gjort en sammanställning: <https://www.minoritet.se/6167>

9 Här avses alla statliga och kommunala myndigheter, se Minoritet.se (2020)

utsatt att ärendena kan handläggas av personal som behärskar minoritetsspråket. Förvaltningsmyndigheter ska generellt även verka för att det finns tillgång till personal med kunskaper i finska, meänkieli respektive samiska där det behövs i enskildas kontakter med myndigheten.¹⁰

Lagstiftning om diskriminering och lika rättigheter och möjligheter

Diskrimineringslagen (2008:567) ska främja lika möjligheter och motverka diskriminering med hänsyn till de sju diskrimineringsgrunderna: kön, könsidentitet/könsuttryck, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, funktionsnedsättning, ålder samt sexuell läggning.¹¹ Lagen ställer krav på att högskolor och universitet i Sverige löpande arbetar för att motverka diskriminering och främja lika rättigheter och möjligheter, så kallade aktiva åtgärder.¹² UHR har också i uppdrag att motverka diskriminering utifrån diskrimineringsgrunderna inom högskolan.¹³

Statliga universitet och högskolor i Sverige lyder också under högskolelagen (1992:1434), som bland annat ålägger dem att främja hållbar utveckling vad gäller till exempel social välfärd och rättvisa, samt att aktivt främja och bredda rekryteringen till högskolan.¹⁴ Högskoleförordningen (1993:100) innehåller bestämmelser om de universitet och högskolor som staten är huvudman för. Bland annat finns där bestämmelser om disciplinära åtgärder vid sådana trakasserier som faller under diskrimineringslagen.¹⁵ Högskolorna använder ofta paraplybegreppet "lika villkor" för sitt arbete mot diskriminering och för lika villkor och möjligheter.

Regeringsuppdrag om nationella minoriteter i högskolan

Ett av UHR:s uppdrag är att främja de nationella minoriteternas rättigheter och de nationella minoritetsspråken inom högskolan.¹⁶ Det är en del av ett bredare främjandeuppdrag som handlar om att stimulera intresset för högskoleutbildning samt främja breddad rekrytering till högskolan.¹⁷ Den här studien bidrar till ökad kunskap inom det uppdraget.

Fyra lärosäten i Sverige har särskilda regeringsuppdrag att erbjuda utbildning i de nationella minoritetsspråken:

- Lunds universitet har ansvar för jiddisch.
- Stockholms universitet har ansvar för finska.
- Södertörns högskola har ansvar för romani chib.
- Umeå universitet har ansvar för meänkieli och samiska.

10 Lag (2009:724) om nationella minoriteter och minoritetsspråk, 8 §, 9 §, 11 §

11 Diskrimineringslagen (2008:567)

12 Diskrimineringsombudsmannen (2022)

13 Förordning (2012:811) med instruktion för Universitets- och högskolerådet, 15 §

14 Högskolelag (1992:1434)

15 Högskoleförordning (1993:100)

16 Se tidigare i detta avsnitt.

17 Förordning (2012:811) med instruktion för Universitets- och högskolerådet, 14 §

2022 fick dessa fyra lärosäten också i uppdrag att åren 2022 till 2024 stärka och utveckla arbetet med att revitalisera och bevara minoritetsspråken.¹⁸

Metod

Studien baseras framför allt på intervjuer och enkätsvar där studenter som tillhör nationella minoriteter har delat med sig av sina erfarenheter. En utförligare beskrivning av metoden finns i bilaga 1.

En öppen inbjudan att delta i studien riktades till personer som identifierar sig som en eller flera av de nationella minoriteterna och som studerar vid något lärosäte i Sverige eller har avslutat sina studier 2019 eller senare.¹⁹ Studenterna gavs möjlighet att delta genom antingen en intervju eller en enkät med utgångspunkt i samma frågor.²⁰ Frågorna var i huvudsak öppet ställda för att fånga in så många relevanta teman som möjligt, och alla svar har behandlats anonymt. Intervjufrågorna och enkätfrågorna finns i bilaga 2 och 3. Samråd med nationella minoritetsorganisationer har genomförts i samband med att intervju- och enkätfrågorna togs fram samt för att stämma av och reflektera över studien och dess resultat.

Om deltagarna och resultaten

I studien deltog totalt 49 studenter. Tre av dem angav att de tillhör två nationella minoriteter och räknas därför med i två kategorier. Därmed är antalet svarande för de fem minoritetsgrupperna totalt 52 studentperspektiv, uppdelat på:

- 8 judiska
- 8 romska
- 15 samiska
- 9 sverigefinska
- 12 tornedalska.

Könsfördelningen bland deltagarna var 33 kvinnor, 14 män, samt 2 personer som inte uppgav kön. Fler än hälften av deltagarna var över 30 år och en tredjedel 40 år eller äldre. Det innebär att åldersfördelningen bland deltagarna skiljer sig betydligt från högskolestudentpopulationen i stort, medan könsfördelningen är något mer ojämn än bland samtliga högskolestudenter.²¹ De flesta studenterna som deltog i studien har studerat minst fem terminer. En del har studerat fler än tolv terminer medan några var i början av sin utbildning.

18 Regeringsbeslut (2022-03-10)

19 Studiens avgränsning innebär att det inte går att dra slutsatser om barriärer eller andra skäl till att avstå ifrån att påbörja studier. Vissa resultat pekar dock mot möjliga orsaker.

20 Intervju- och enkätfrågorna stämde av med representanter för nationella minoritetsorganisationer före undersökningen.

21 Läsåret 2021/2022 var till exempel drygt 450 000 personer registrerade på någon högskoleutbildning, 38 procent var män, 62 procent kvinnor. 23 procent var 35 år eller äldre. Källa: Universitetskanslersämbetet (2023-02-01)

Deltagarna har erfarenheter från totalt 18 lärosäten²², spridda över landet både inom och utanför förvaltningsområden. De representerar också en spridning av erfarenheter från olika ämnesområden. Det är vanligt att deltagarna har erfarenheter både av campusstudier och distansstudier, främst på grund av pandemirestriktioner de senaste åren. Men det finns också några deltagare som enbart studerat på distans och några som enbart studerat på plats.

Vad säger de empiriska resultaten?

Studenter från nationella minoriteter är givetvis inte en homogen grupp. Det finns stora skillnader både mellan minoriteterna och inom respektive minoritetsgrupp. Ofta har skillnaderna inom grupperna att göra med kulturella variationer, historisk behandling, grad av integration i majoritetssamhället och/eller socioekonomiska förutsättningar. Att minoriteterna är mångfaceterade är särskilt tydligt i den romska minoriteten som består av flera olika grupperingar.²³ Det ger olika förutsättningar att ta sig fram till och bedriva högskolestudier även inom respektive minoritet.

Inte alla som har koppling till en nationell minoritet identifierar sig som tillhörande minoriteten. I den här studien bygger – av förklarliga skäl – resultaten på upplevelser och perspektiv bland studenter som identifierar sig med sin nationella minoritet. Många personer i studien är också engagerade i, eller starkt identifierade med, sin minoritetsgrupp. Studenter som inte är lika engagerade i den delen av sin identitet kan ha annorlunda upplevelser, vilket också diskuteras senare i rapporten. Samtidigt har flera deltagare genom sitt engagemang bidragit även med mer övergripande perspektiv utifrån sina kontakter med andra studenter från nationella minoriteter.

Kön, ålder och andra aspekter kan givetvis också påverka förutsättningar att ta sig till högskolan och vilka upplevelser studenten har. Den här studien avgränsas dock till ett fokus på nationell minoritetstillhörighet, och slutsatser om likheter och skillnader som beror på exempelvis ålder eller kön är inte möjliga att dra inom studien.

Rapportens struktur

Resultaten presenteras utifrån övergripande teman

I det empiriska materialet framträdde flera teman som var gemensamma för flera, eller alla, nationella minoriteter. Även olikheter märktes inom varje grupp. Rapporten är därför tematiskt utformad i stället för att gå igenom resultaten minoritet för minoritet, och analyser görs främst på övergripande

22 Chalmers tekniska högskola, Göteborgs universitet, Högskolan Dalarna, Högskolan i Borås, Högskolan i Gävle, Karolinska institutet, Kungliga Tekniska högskolan, Kungliga Musikhögskolan, Linköpings universitet, Luleå tekniska universitet, Lunds universitet, Malmö universitet, Mittuniversitetet, Stockholms universitet, Södertörns högskola, Umeå universitet, Uppsala universitet samt Örebro universitet.

23 Minoritet.se (2022-09-20)

nivå utifrån ett samlat resultat. När någon eller några grupper tydligt skiljer ut sig från andra har det lyfts fram.

Det tematiska upplägget är särskilt motiverat utifrån att en stor del av resultaten handlar om mer generella upplevelser av *att* tillhöra en minoritet, inte *vilken* minoritet personen tillhör. Det ger också ett bredare underlag för analys på gruppnivå med flera eller samtliga nationella minoriteter än för varje enskild minoritet.

Rapporten tar främst upp sådana aspekter, upplevelser och förslag som är återkommande. Undersökningen möjliggör analytiska resonemang utifrån deltagarnas samlade upplevelser, snarare än uttalanden om förekomst och utbredning. Resultaten illustreras genomgående med exempel från studenternas berättelser för att lyfta fram deras röster.²⁴

Rapportens upplägg

Det första kapitlet presenterar studenternas erfarenheter av möjligheter och utmaningar som deras bakgrund kan föra med sig. Nästa kapitel tar upp upplevelser av studiemiljön mer generellt. Därefter presenteras resultat som handlar om studenternas erfarenheter av studierna. Sedan belyses strukturer inom högskolevärlden på en mer övergripande nivå. Avslutningsvis presenteras studiens slutsatser och diskussion. Som bilagor finns, förutom en mer utförlig metodbeskrivning samt intervju- och enkätunderlag, även studenternas råd till andra från nationella minoriteter som planerar eller överväger högskolestudier.

Läsningen av rapporten kan med fördel kompletteras med UHR:s tidigare rapport "*Vad kan den svenska högskolan göra för ungdomar från Sveriges nationella minoriteter?*"²⁵ (2018), där gymnasieungdomar intervjuats om sin syn på högskolestudier. Flera av de teman som gymnasieungdomarna tar upp där återkommer i denna studie.

24 Vissa av studenternas uttalanden är referat av längre resonemang under intervjuer. Vissa citat är också något redigerade för att förtydliga eller för att anonymisera.

25 UHR (2018)

Vad bär studenterna med sig?

Något som förenar studenterna i den här studien är att de betonar värdet av högskolestudier och uppmuntrar andra att studera. De säger bland annat att studier underlättar delaktighet och inflytande i samhället och lägger grunden för bättre livsvillkor. Två råd som skickas med till andra studenter handlar om vikten av kunskap:

”Kunskap är makt. Ju mer du vet och kan, desto mer ’empowerment’ får man till sig själv och har möjlighet att förändra.”

”Ju mer kunskap vi har, desto bättre och mer avvägda beslut kan vi ta i framtiden.”

Resultaten visar samtidigt att vägen till högskolestudier bland personer från nationella minoriteter, samt deras förutsättningar att genomföra studierna, ofta påverkas av både historiska och nutida förutsättningar. Det handlar om möjligheter att ta vara på och hinder att ta sig förbi, men också om värdet av förebilder.

Ett fenomen som återkommande tas upp av studenterna är det som brukar benämnas minoritetsstress, se informationsruta. Grundorsakerna till den minoritetsstress som påverkar studenterna är i huvudsak okunskap, fördomar och kränkningar från personer inom majoritetssamhället. Det är aspekter som återkommer genom rapporten.

Minoritetsstress I rapporten *Minoritetsstress i praktiken* förklaras vad minoritetsstress innebär och hur det uppstår.²⁶ Kortfattat beskrivs det så här i rapporten:

Minoritetsstress uppstår i mötet med orättvisa sociala och samhällsliga strukturer inom till exempel bostadsmarknad, arbetsmarknad, utbildningssystem, sjukvårdssystem, och så vidare. Det handlar alltså inte om en diagnos som vi kan drabbas av och behöva botas ifrån. I stället är det en effekt av yttre, strukturella faktorer som påverkar våra sociala relationer och inre upplevelser. Minoritetsstress handlar inte om enstaka situationer, utan det är den ständigt närvarande risken för att drabbas av negativa förväntningar och nedvärdering från majoritetssamhället som skapar en kronisk upplevelse av stress. Det är en konsekvens av att inte behandlas likvärdigt med majoriteten i ett samhälle.

26 Länsstyrelsen Stockholm (2021) s. 15

Möjligheter kopplade till erfarenhet och identitet

En av studiens frågor rörde huruvida studenternas minoritetsbakgrund kan innebära positiva möjligheter eller fördelar under studierna. På den frågan var studenternas första svar ofta nej, eftersom de upplever att det är en icke-fråga i själva studierna. Vissa hänvisade också till utmaningar utifrån den historiska hanteringen av nationella minoriteter inom utbildning (se vidare sida 18). Samtidigt konstaterade många av studiens deltagare att deras egen bakgrund ger dem kunskaper och erfarenheter som studiekamraterna inte har, exempelvis politisk, kulturell och historisk kunskap. En student uttryckte att:

”Det finns mycket att hämta som andra inte har tillgång till, språkligt och kunskapsmässigt. Egna erfarenheter och nätverk, och saker man vet om sin bakgrund.”

Kunskaper och erfarenheter som avviker från majoritetssamhället ses av studenterna som särskilt värdefulla inom vissa studiemoment och ämnesområden, i synnerhet inom de fält som direkt har med människor att göra, som vård och omsorg, samhällsvetenskap och humaniora.

Flera uppger också att studierna underlättas genom kunskaper och erfarenheter som gör att de kan koppla teorier de lär sig till praktisk verklighet. En student tar exempelvis upp att hen genom sin uppväxt har större förståelse för komplexiteten bland minoritetsgrupper, och även för svårigheten i att bedriva minoritetspolitik. En annan student, som studerar på forskarnivå, säger att hen kan lära ut sitt ämne bättre tack vare sin egen bakgrund.

Även språkkunskaper nämns av flera studenter som en viktig tillgång i studierna och efterföljande arbetsliv. Framför allt gäller det förstås inom språkstudier, men också inom andra ämnen. En sverigefinsk student lyfter till exempel fördelen av att kunna läsa källor även på finska.

Andra perspektiv är värdefulla i studier och framtida yrkesroller

”Man blir ju också den ’udda snöflingan’ som ibland relaterar till saker på andra sätt än majoritetskulturen.”

Kopplat till den egna kunskapen och förståelsen nämns det också som positivt att ha andra perspektiv än flertalet studenter, även om det på samma gång kan upplevas som ansträngande att inte tillhöra majoriteten. Flera studenter från olika nationella minoriteter säger att deras perspektiv har bidragit till diskussionen i klassrummet och har uppskattats av studiekamrater som har fått bättre förståelse eller utmanats i sina uppfattningar.

”Som minoritet tänker jag automatiskt på att andra kan befinna sig i ett annat kulturellt sammanhang.”

Uttalandet är ett exempel på att minoritetsperspektivet också kan ge värdefull förståelse för personer som tillhör andra majoriteter. Det framhålls inte

minst av de studenter i studien som utbildar sig inom fält där de kommer att arbeta med människor med olika bakgrunder och i olika situationer i livet. De ser att deras egen bakgrund gör det enklare för dem att sätta sig in i andra personers perspektiv och bidra med sina egna erfarenheter i mötet med andra.

Historiska erfarenheter kan påverka högre studier i dag

Studenterna från de fem nationella minoriteterna vittnar genomgående om att negativa upplevelser genom generationer²⁷ påverkar deras förutsättningar till studier. Det rör sig om konsekvenser av bland annat assimileringspolitik, diskriminering, förtryck och strukturell rasism. Hur sådana historiska erfarenheter påverkar dagens studenter varierar mellan grupperna, men det framgår tydligt att barriärer som byggts upp historiskt medför utmaningar än i dag.

Assimileringspolitik i Sverige Assimileringspolitik innebär att staten påverkar minoritetsgrupper att helt eller delvis anpassa sig till den övriga befolkningen, medan gruppens egen identitet, kultur och språk får stå tillbaka. Denna politik har funnits i Sverige sedan 1600-talet och var en aktiv strategi under 1800-talet och 1900-talet. Strategin utgick bland annat från en ambition om att bygga en gemensam svensk kultur med ett gemensamt språk, inte minst genom utbildningssystemet, samtidigt som kulturella särarter tonades ned eller beskrevs som mindre utvecklade.²⁸

Många av de studenter som är romer, samer, sverigefinnar eller tornedalingar beskriver att utsatthet, diskriminering i utbildningssammanhang och förbud att använda modersmålet i skolan har lett till att deras äldre släktingar ofta har kort skolgång, lågt självförtroende i studiesammanhang och mycket begränsad erfarenhet av högskolestudier.²⁹ Den judiska studentgruppen särskiljer sig i detta sammanhang genom en lång och stark tradition av högre studier. De judiska studenterna beskriver att antisemitism och hotbilder har inneburit att studier historiskt utgjort en trygghet inom gruppen, att en gedigen utbildning uppfattas som en viss beredskap om man tvingas fly. En student uttryckte det: "Kunskap har man alltid med sig".

27 Om rasism, diskriminering, övergrepp och kränkningar riktade mot nationella minoriteter finns att läsa på till exempel websidorna Levande historia, <https://www.levandehistoria.se> och Minoritet.se, <https://www.minoritet.se/>.

28 Se exempelvis Rodell Olgaç (2020) och Elenius (2022).

29 Se även Rodell Olgaç (2020).

Studievanan varierar

Historiens inverkan på studievanan bland de fem minoritetsgrupperna ser alltså olika ut. Att studievana förs över mellan generationer inom en familj är väl känt.³⁰ De judiska studenterna vittnar om hög studievana och starkt stöd hemifrån, något som också bekräftas i tidigare studier.³¹ Samtidigt varierar studiebakgrunden betydligt mer bland representanterna för de andra minoriteterna. Många, men inte alla, intervjupersoner som är romer, samer, sverigefinnar eller tornedalingar uppger att de är de första i familjen som studerat vid högskolan. Beskrivningarna har tydliga kopplingar till den svenska assimileringpolitiken.³² Ett par av de romska studenterna berättar att deras föräldrar är analfabeter på grund av diskriminering inom utbildningsväsendet i andra länder. Flera studenter säger att det inte var en självklarhet för dem att välja högskolestudier, och att det har krävt stort mod och stor viljeansträngning att ta sig till och igenom högskolestudier. En student sammanfattade på ett representativt sätt ett tema kring studievana som återkom hos flera av minoritetsgrupperna:

”Tornedalska kulturerna har en ganska komplex relation till utbildningsväsendet. [Det finns en] historik i att skolsystemet används som makt för assimilering, på bekostnad av den tornedalska kulturen. Man fick lära sig att man inte kunde någonting. Då blir det en spänning i att gå till universitetet. Högre studier blir ju ’onormalt’. Det finns inget socialt arv av att plugga på universitet [...]. Familjen kan inte relatera till vardagen som högskolestudent eller doktorand.”

Akademisk tradition och självkänsla spelar roll

Upplevelsen av att sakna akademisk bakgrund och studievana från familj och uppväxksammanhang märks genom att många studenter som är romer, samer, sverigefinnar och tornedalingar beskriver att de saknar kunskap, tradition och självkänsla i relation till högskolestudier. En sverigefinsk student beskriver att frånvaron av studietradition gör det svårare att se möjligheterna inom högskolan:

”Jag har inte den akademiska bakgrunden i familjen. Har inte haft koll på vilka möjligheter som finns i livet, vad jag kan göra, utifrån vad man är intresserad av. Vi har aldrig pratat om det, så jag har aldrig vetat att det är en väg.”

Andra exempel som återkommer omfattar allt från ovana och osäkerhet kring studieteknik och akademiskt skrivande och resonering, till traditioner och oskrivna regler inom studentlivet. En student beskriver till exempel hur hen från början inte visste vad man kunde vänta sig av det anrika lärosäte hen började studera vid. Hen kände inte till termer som ”kår” eller ”sittningar”,

30 UHR (2017); Hilding (2000); UHR 2018

31 Se till exempel Centrum för multietnisk forskning (2009) s. 74

32 Rodell Olgaç (2020)

eller alla oskrivna regler som hen upplevde att andra studenter kände till när de började.

Stöd från omgivningen underlättar

Upplevt stöd i studierna kopplas också tydligt till historiska erfarenheter. Många av studenterna säger att de uppmuntras att studera av familj och vänner, oavsett egen studievana, och att familjen är stolt över deras vägval. Men det gäller inte alla. Ett antal deltagare (främst romer och sverigefinnar, men även samer och tornedalingar) uppger att det förekommit ifrågasättanden hemifrån om värdet av studier. I vissa fall förekommer till och med råd från äldre generationer om att avstå från högskolestudier. Vissa föräldrar upplevs även ha förmedlat känslor av underläge inför barn som skaffar högre utbildning än de själva. Sådana utmaningar förefaller vara vanligare bland äldre än yngre deltagare i studien. Troligen har den allmänna trenden att studera vid högskolan påverkat.

Vikten av stöd från samhället i stort, och från högskolan i synnerhet, lyfts som en ibland avgörande kompensation för en ofta begränsad möjlighet att få stöd hemifrån i mindre studievana hem.³³ Samtidigt beskriver studenter att lärare och andra som de möter vid högskolan oftast saknar kunskap om vilka svårigheter och utmaningar som har funnits och ännu finns. Det leder till brist på förståelse bland lärare för vilka kunskaper och erfarenheter studenterna har med sig.

Utöver förutsättningarna hemifrån berättar flera studenter om erfarenheter från tidigare skolgång, och tydliggör därmed att det som sker i grundskola och gymnasium påverkar förutsättningarna för högre utbildning. Begränsat stöd hemifrån och från skolan, samt utsatthet för exempelvis fördomar och rasism, leder många gånger till att elever inte tar sig vidare till högskolan. Enstaka studenter berättar också om utmaningar som inte i sig har med minoritetstillhörigheten att göra, men som kan försvåras av omgivningens fördomar. Till exempel upplever någon att tecken på en funktionsnedsättning tolkas av skola och vård som inneboende egenskaper hos en minoritetsgrupp i stället för som symptom som går att få stöd för att hantera.

Den starka studietraditionen inom den judiska minoriteten medför att de judiska studenterna i studien rapporterar att de har stöd och uppmuntran för akademisk utbildning. De flesta judiska studenter som deltog i studien vittnar om att det är en självklarhet, och finns en stark förväntan om, att de ska läsa vidare vid högskolan. Någon benämner det "akademikerhets". Stödet kommer både från familjemedlemmar, som ofta själva är högutbildade, och från en vidare judisk gemenskap. Det ger en stark trygghet i det akademiska sammanhanget, tvärt emot vad övriga grupper vittnar om.

33 Det är generellt sett en relativt liten andel studenter från studieovana sammanhang i högskolan. Inom högskolan sker arbete för breddad rekrytering och breddat deltagande för att uppmuntra och stötta dessa studenter att söka och ta sig igenom studier. Det motiveras både som en insats för den specifika gruppen och för att få in olika perspektiv och erfarenheter i undervisningen, samt upprätthålla det demokratiska systemet. Se exempelvis UHR (2016); UHR (2022).

Farhågor och förhoppningar inför arbetslivet påverkar studiemotivationen

Flera av de romska studenterna tar upp att diskriminering såsom antiziganism på arbetsmarknaden gör tröskeln till högskolestudier högre. Att kunna försörja sig är målet, då vill man vara säker på att utbildningen också leder till jobb. Att ta studielån innebär då också en risk, och en av de intervjuade säger att den främsta anledningen till att hen ännu inte vågat studera på heltid är risken att inte få jobb och kunna betala tillbaka lånen efter utbildningen. En annan romsk student har upplevt att det har varit svårt att få jobb efter utbildningen, och att hög utbildning till och med har setts som negativt av arbetsgivare. Studenten hade bland annat ifrågasatts av en arbetsgivare som hade fördomen att alla romer är outbildade och som ansåg att studenten därmed måste ha fuskat sig till sin examen.

Även judiska studenter vittnar om oro inför arbetslivet, även om de inte uppger att de tror att deras minoritetstillhörighet skulle påverka utsikterna att få jobb. En student sa att hen var orolig inför tanken på att eventuellt arbeta på en arbetsplats där antisemitism har rapporterats utan att ledningen tog tag i problemen, vilket lett till att personal med judisk identitet sagt upp sig. Enstaka studenter från andra nationella minoriteter har också uttryckt misströstan om förutsättningar på arbetsmarknaden och risk för att bli diskriminerade.

Några lyfter även fördelar med att tillhöra en minoritet i arbetslivet. En student framför att det inom hens blivande yrkesroll finns behov av personer med minoritetsperspektiv, och att det därför kan vara en tillgång i arbetslivet. En annan student menar att kunskap i minoritetsspråk borde ses som en merit på arbetsmarknaden, och att lärosäten skulle kunna lyfta fram den möjligheten bättre i sin kommunikation:

”[...] att man inte bara kan bli civilingenjör utan också en civilingenjör som kan minoritetsspråk.”

Som tidigare nämnts ser flera studenter också att de kan ha personlig nytta av sina minoritetsperspektiv i framtida jobb.

Att vara en förebild

Några av studenterna tar upp möjligheten att själva bana väg och inspirera andra. Två romska deltagare säger uttryckligen att en del av deras motivation för att studera är att kunna vara förebilder för andra – att visa fler vägar för barn och unga inom deras släkter, men också på ett bredare plan inom de romska gemenskaperna. En tornedalsk student betonar även enskilda studenters bidrag till att bevara och utveckla minoritetskulturer:

”Allt det man gör som individ har betydelse – sprider intresse, håller kulturen vid liv. Det är inte bara institutioners ansvar.”

Att visa eller dölja sin minoritetstillhörighet

Negativa historiska erfarenheter och upplevd minoritetsstress påverkar även viljan att vara öppen med sin identitet. Det märktes bland studenter från samtliga nationella minoriteter. Däremot syntes olika strategier för att hantera valet om öppenhet samt upplevd minoritetsstress. Det visar på komplexiteten i att tillhöra en minoritet.

Vissa av studenterna säger att de alltid är öppna med att de är del av en nationell minoritet. I vissa fall är öppenheten åtminstone delvis ofrivillig eftersom till exempel deras namn, utseende eller klädsel gör att andra uppfattar – och behandlar – dem som avvikande från majoritetsbefolkningen. Andra har gjort ett medvetet val att vara öppna, till exempel genom att engagera sig i minoritetsfrågor.

I andra änden av skalan finns de studenter som helt döljer sin minoritetstillhörighet. Några av deltagarna, som har många kontakter bland studenter som tillhör en nationell minoritet, menar att flertalet av dessa studenter inte har påtagliga problem under sina studier – helt enkelt för att det inte syns eller märks på dem att de tillhör en minoritetsgrupp. Bland dem som deltagit i studien finns enstaka studenter som helt döljer sin bakgrund i studiesammanhang, på grund av att de annars förväntar sig negativa konsekvenser:

”Jag skulle önska att jag kände mig trygg nog att vara öppen med att jag tillhör en minoritet.”

”Eftersom jag har ett svenskt namn vet ingen att jag är same om jag inte säger det.”

Citatet i rubriken illustrerar att många i studien har alternativet att ”flyga under radarn” och själva välja när de ska vara öppna med sin minoritetsidentitet och inte. Flera beskriver att de noga väljer vid vilka tillfällen, och för vilka personer, de berättar om sin minoritetstillhörighet, utifrån om de orkar med eventuella reaktioner just då eller inte.

Hos vissa kan tvekan inför att vara öppen med sin identitet bottna i erfarenheter av negativt bemötande i form av till exempel ifrågasättande, stereotyper, fördomar eller allmänna hotbilder.³⁴ Tveksamheten speglar gymnasieelevers resonemang om riskerna med att vara öppen med sin identitet, inte minst bland judiska och romska ungdomar.³⁵ Andra studenter är snarare trötta på att förklara vad deras minoritetsgrupp över huvud taget är. Det förekommer även spänningar inom minoritetsgrupper kring vilka som är berättigade att säga sig tillhöra en grupp. En student vittnar om rädsla att bli kritiserad av andra inom minoritetsgruppen, om man till exempel inte kan ”rätt” minoritetsspråk eller inte kan minoritetsspråket tillräckligt bra.

34 Om antisemitism se Forum för levande historia (u.å.).

35 UHR (2018)

”Man uppfinner sig på nytt när man börjar plugga.”

Studenten som sa citatet i rubriken fortsatte:

”[Det] kan bli en provokation om man bär sin identitet tydligt, men samtidigt måste man ju få göra det.”

Citatet illustrerar att även om det kan vara utmanande att vara öppen med sin bakgrund under högskolestudierna så kan det också utgöra ett nytt sammanhang som gör det möjligt att utforska sin identitet.

Flera av deltagarna i studien upplever att det är lättare att vara öppen med sin identitet på högskolan än i grundskolan och gymnasiet. Studiekamrater och högskolepersonal har oftast bemött dem med intresse och nyfikenhet snarare än ifrågasättande eller fördomar. Detta utvecklas vidare i kapitel 3.

Flera har också valt att utveckla sin minoritetsidentitet under studietiden. Vissa av dem har velat återta en identitet som dolts inom familjen, eller som till och med är en nyupptäckt del av studentens familjebakgrund. Andra har tvärtom beskrivit det som att det var ett aktivt val att vara öppen i nya sammanhang med något som var normen hemma men är normbrytande på studieorten.

Vissa studenter har dock också berättat om situationer i studierna där de har känt sig pressade att uppge sin minoritetstillhörighet. Ett exempel är en doktorand som sa att det finns en förväntan att hen ska berätta om sin minoritetsbakgrund för att andra vill bedöma om det påverkar hens arbete eller inte, vilket doktoranden sa vanligen inte förväntas av studenter som tillhör majoriteten.

Upplevelser av studiemiljön: (o)kunskap och bemötanden

Föregående avsnitt lyfte fram möjligheter och utmaningar att ta sig fram till och att genomföra högskolestudier. Hur studenter bemöts på högskolan påverkar i sin tur förutsättningarna att genomföra studierna. Trots att studiens deltagare upplever högskolan som mer fredad än tidigare skolgång och övriga delar av samhället så förekommer negativa upplevelser. Det handlar inte minst om okunskap, fördomar och generaliseringar som innebär att studenterna kan behöva försvara och förklara sin identitet. Även en del uttryck för rasism och diskriminering förekommer, framför allt under praktik. Sammantaget bidrar sådana upplevelser starkt till minoritetsstress som kan ta energi från studierna.³⁶ Värdet av gemenskaper tas också upp, där personer från minoritetsgrupper tryggt kan dela upplevelser och perspektiv samt stödja varandra i utmaningar de möter.

Resultaten i studien antyder även att det finns geografiska skillnader där det upplevs finnas en större kunskap om minoriteterna i områden som har högre representation av en nationell minoritet. Samiska studenter vittnar dock samtidigt om en större risk att utsättas för rasism vid lärosäten i norr. I områden med låg representation lyfts i stället okunskap och exotifiering som problem.

Högskolan upplevs som en relativt fredad miljö

Högskolan beskrivs återkommande av studenterna som en relativt "fredad miljö", där fördomsfullt bemötande och negativa generaliseringar sker i betydligt mindre omfattning än tidigare i utbildningskedjan eller i samhället i stort. Det är särskilt starkt uttalat av judiska studenter som säger att "*antisemitism möter man främst utanför universiteten*" och "*universiteten är en plats där man är jämlik med majoritetssamhället*", även om de också ger exempel på negativt bemötande inom högskolevärlden. En romsk student bidrar till den bilden:

"Universitetet var snällare mot en än grundskolan eller gymnasiet. Det var en annan atmosfär, folk var mer öppna. I tidigare stadier förekom direkt diskriminering. [Men] okunskap om romer, [och] stereotyper [...] förekom dock ändå."

36 "Studier har gjorts som funnit att upplevelser av diskriminering och rasism ökar risken för både fysisk och psykisk ohälsa såsom ångest och beroendesjukdomar, depression, hjärt och kärlsjukdomar. Priset för minoritetsstress betalas således både i form av mänskligt lidande och i ekonomiska utgifter för såväl individ och familj, som för arbetsplatser och samhälle." Källa: Länsstyrelsen Stockholm (2021) s. 18

Några studenter poängterar också att utvecklingen går åt rätt håll generellt, framför allt sedan lagen om nationella minoriteter och minoritetsspråk började gälla. En sverigefinsk student berättar om sitt intryck av hur lärosätet hen studerar vid arbetar med delaktighet och likabehandling:

”Lärosätet vill öppna upp för så många som möjligt och man strävar efter att det ska vara välkomnande för alla. Det finns en välvilja.”

Majoritetssamhällets okunskap, generaliseringar och fördomar

Studenter från samtliga nationella minoriteter tar upp majoritetssamhällets okunskap om minoritetsgrupperna som ett stort problem, både inom och utanför studiesituationen. Studenternas upplevelse är att majoritetsbefolkningens kunskap om de nationella minoriteterna antingen är mycket begränsad och översiktlig eller obefintlig. Sammantaget bidrar okunskapen till minoritetsstress. Inte minst utifrån att det ofta är förenat med generaliseringar och fördomar från omgivningen, samt en ofta ofrivillig roll att undervisa sin omgivning, vilket är energi- och tidskrävande.

Den utbredda okunskapen om nationella minoriteter i Sverige bekräftas bland annat av en undersökning från 2021.³⁷ Den visar att drygt tre fjärdedelar (77 procent) kan nämna åtminstone en av minoritetsgrupperna, vilket innebär att en knapp fjärdedel inte kan nämna någon. Samtidigt visar jämförelser med tidigare undersökningar att kunskapen långsamt ökar. Ökningen är särskilt tydlig i åldersgruppen 15–29 år, det vill säga den åldersgrupp som är störst på högskolan. Här är det värt att nämna att det på senare tid har skett förändringar i utbildningssystemet mot ett större ansvar att lära ut kunskaper om Sveriges nationella minoriteter samt erbjuda undervisning i nationella minoritetsspråk. Inte minst genom framskrivningar av kunskapsmål i läroplanerna för förskolan, grundskolan och gymnasiet, samt genom stärkta förutsättningar för modersmålsundervisningen i de nationella minoritetsspråken.³⁸

Okunskapen som studenterna berättar om yttrar sig delvis på olika sätt i relation till de olika nationella minoriteterna. Studenter som är judar, romer eller samer säger att omgivningen känner till att de finns, men att kunskaperna ofta är förlegade eller starkt färgade av fördomar – positiva eller negativa. För sverigefinska och tornedalska studenter är det mest framträdande i omgivningens bemötande snarare en påtaglig okunskap om att grupperna över huvud taget finns och vilka de är.³⁹ En student säger så här:

”Jag upplever att den historia och de rötter jag har många gånger är helt främmande för mina lärare/kurskamrater.”

37 Spetz (2021) s. 5

38 Rodell Olgac (2020)

39 Spetz (2021) s. 5

Att fördomar ofta förekommer i kombination med okunskap framgår i materialet; som en student uttryckte det: "okunskap göder fördomar". Även om den vanligaste upplevelsen i studien är att bli behandlad som lite diffust "annorlunda", rapporterar flera studenter att de även utsatts för stereotypa bilder, generaliseringar och fördomar, eller att de hört sådana om andra nationella minoriteter. De uppfattar det bland annat som en konsekvens av okunskap.

Okunskap upplevs ofta också komma med ett ointresse som även det får konsekvenser. Upplevelser av utanförskap och andras likgiltighet märks i följande uttalanden från två studenter. De får exemplifiera flera studenters erfarenheter:

"I längden ger det en känsla av utanförskap, som att jag inte har svenskt ursprung, och är en tydlig markör på det ointresse som finns bland människor vad gäller Tornedalen."

"Det är väldigt jobbigt i längden att ingen kan uttala ens efternamn, eller ens försöker, trots att de försöker med andra namn som inte är typiskt svenska."

Studenterna nämner brister i undervisningen under tidigare skolgång som en viktig förklaring till den allmänna okunskapen. Någon säger att studenter från andra länder ofta är mer pålästa om Sveriges nationella minoriteter än vad svenska studenter är. Majoritetssamhällets påtagliga okunskap om de nationella minoriteterna är ytterligare en konsekvens av inte minst assimileringspolitik, då minoriteters kultur och språk tonades ner och osynliggjordes.⁴⁰

"Man blir en vandrande föreläsningsserie"

Citatet speglar en upplevelse som är vanlig bland de deltagande studenterna: att okunskapen leder till att de känner sig som "extralärare", "uppslagsverk" eller "kunskapsbank". Det kan kännas både påfrestande och som ett tungt ansvar för en enskild student att bära. En student nämner dock att det också kan vara en fördel i studierna att bli sedd som expert.

Flera nämner även att många i omgivningen är nyfikna och positivt inställda. Det märks genom att frågor ställs på intresserat vis. Men andra gånger upplevs frågorna som mer ifrågasättande, som en student beskriver:

"Många är nyfikna och det är positivt när man är genuint nyfiken, men ibland ställs frågor på ett negativt sätt. Lite nedlåtande."

Kopplat till det finns också upplevelsen av att behöva "svara för alla från samma minoritet" eller att ställas till svars för sådant som hänt och händer kopplat till minoriteten. Återkommande exempel är att judar upplever att de

40 Rodell Olgaç (2020)

får stå till svars för Israel–Palestina-konflikten⁴¹ och att samer får ifrågasättande frågor om markkonflikter.

Att bli sedd som annorlunda

Erfarenheter av att bli sedd och bemött som annorlunda i ett majoritetssamhälle har kommit fram på olika sätt i studien. En del av studenterna använder de teoretiska benämningarna "othering",⁴² eller den svenska översättningen "andrafiering",⁴³ för upplevelsen att bli behandlad som främmande. En student beskriver att det gäller:

"[...] att hitta en balans mellan att 'andrafiera' minoriteter och att osynliggöra dem. Minoriteter behöver inte påpekas som 'också' en del av samhället."

Framför allt judiska och romska studenter tar upp erfarenheter av att bli positionerade som "den andre". Men även en tornedalsk student beskriver hur det kan leda till känslan att:

"[...] varken passa in bland studiekamraterna eller 'hemma', där man blir 'den som har flyttat'."

Att bemötas som annorlunda bidrar till minoritetsstress, eftersom det ofta för med sig utpekande, förminskning och i någon mån exkludering från majoritetsnormen. Det blir ofta extra komplicerat när intentionen i grunden inte är uppenbart negativ eller ifrågasättande.

Annorlunda och förminskad

En aspekt av att betraktas som annorlunda är det som uttrycks på ett förminskande sätt. Exempelvis att bli utpekad som att egentligen inte höra hemma i högskolan eller som uttryck för förvåning över att man klarar av högskolestudier. En romsk student berättar till exempel att andra studenter uttryckt förvåning över att hon, som romsk tjej, studerade på högskolan. Ofta uppfattas sådant bemötande som i grunden välmenande, men landar ändå fel och upplevs som förminskande när kommentarer eller frågor bottnar i förutfattade meningar om hur någon är eller bör vara.

En student berättade om hur en lärare försökte lägga en grund för ödmjukhet, respekt och förståelse genom att ge exempel på grupper som ofta upplever olika slags svårigheter inom ett specifikt studiesammanhang. Eftersom

41 Jfr. Katzin (2018)

42 "Othering" eller svenskans "den andre" bygger på en idé om att en person särskiljer sig från mängden. Uppdelningen skapar en förenklad bild av "vi och dem", där "den andre" kan vara olika personer, vid olika situationer som exkluderas. Denna typ av social process grundar sig främst i människans sätt att söka efter en gruppidentitet. De andra eller den andra, är alltid motsatsen till jaget. Källa: Riggins (1995)

43 Andrafiering avser "det att framställa ngn annan som främmande" Källa: Svenska Akademien (2022)

studenten råkade tillhöra flera av dessa grupper upplevdes det samtidigt som utpekande och fick hen att fundera över sin egen bakgrund:

”Hör jag verkligen hemma här eftersom [flera aspekter] stämmer in? Det tog ett tag att inse hur illa det kändes.”

Studenten förklarade vidare att problemet inte låg i intentionen utan i att det blev för ingående och specifikt och därmed utpekande.

Ett annat exempel på förminskning är bemötanden som, medvetet eller omedvetet, förlöjligar eller pekar ut någon som lustig eller komisk. Det kan vara allt ifrån kommentarer om en dialekt till att skämta om någon stereotyp bild av minoritetsgruppen. Sådana bemötanden har framför allt nämnts av sverigefinska och tornedalska studenter. Även judiska studenter har tagit upp andras skämtande, men då i form av smaklösa skämt om judar och judendom, ofta kopplat till Förintelsen.

Annorlunda och exotifierad

En annan sida av att bli bemött som annorlunda är det som kallas exotifiering.⁴⁴ I det här sammanhanget handlar det ofta om att bli bemött som spännande, genuin eller exotiskt ”osvensk”. Sådana upplevelser rapporteras i olika utsträckning av studenter från alla minoritetsgrupper. Ofta handlar det om romantiseringar som återspeglar ganska snäva stereotyper. En student kommenterade ett kurstillfälle där en romantiserande bild av hens egen minoritet beskrivits med orden:

”Alla stereotyper är inte negativa men det är ändå en stereotyp.”

Att det kan upplevas besvärande att bli behandlad som ett exotiskt inslag, och inte som en självklar del av det svenska samhället, beskrivs av en student:

”Jag upplevs på sin höjd som ’spännande’. Men jag vill inte vara det. Jag är lika typiskt svensk som alla andra och har lika stor rätt att representera normaltypen för en svensk person.”

Studenter från olika grupper har även vittnat om att de valt att dölja eller känt skam över sin bakgrund som konsekvenser av exotifiering.

Att bli betraktad som annorlunda på ett spännande eller exotiskt sätt upplevs dock inte som enbart besvärande av alla studenter i alla sammanhang, eftersom det ibland också kan innebära att man bemöts med intresse. En student förklarar exempelvis:

”Många är nyfikna på [min minoritetskultur], man vill veta mer och oftast i förhållande till vad som skiljer sig från majoriteten, ”på vilket sätt är du annorlunda?”.

44 Exotifiering innebär att en människa tillskrivs egenskaper baserade på personens yttre, att personen anses avvika som spännande eller exotisk. Nationalencyklopedin ”Exotifiering” (u.å.)

En annan student berättar att det förekommit fördelar och positiv särbehandling i ett studiesammanhang när det kom fram att hen tillhörde en viss nationell minoritet. Det var inte önskat av studenten som ville bli behandlad likadant som sina kurskamrater.

Uttalad rasism och diskriminering förekommer

Som redan nämnts beskrivs högskolan återkommande av studenterna som en relativt sett fredad zon, jämfört med samhället i övrigt där rasism och diskriminering upplevs vara betydligt vanligare. Trots det berättar en del studenter om erfarenheter av rasistiska kränkningar inom högskolans verksamhet, något som även framkommit i tidigare studier.⁴⁵ Framför allt märks exempel på antiziganism och uttryck för rasism mot samer. Enstaka studenter har också rapporterat om antisemitiska skämt och ifrågasättanden. Sådana händelser var särskilt framträdande i samspelet mellan studenter. En student lyfter grupparbeten under studierna som ett problem och säger att det är ett vanligt spelrum för rasism, sexism och liknande, eftersom läraren har liten insyn i vad som händer mellan studenterna i grupparbetsprocessen. En annan student berättar att en kurskamrat uttryckte sig rasistiskt i en klassrumsdiskussion, och läraren lät det passera. Studenten kände sig därigenom tvungen att säga ifrån själv och därmed också "outa" att hen tillhör den minoritet som berördes. Det gjorde både att studenten kände sig utsatt som minoritet och att hen kände sig stämplad som "moralpolis".

Exemplen visar även att bristande hantering från högskolepersonal innebär att kränkningar kan fortgå. I studien har dessutom en student rapporterat om ett allvarligt fall av diskriminering i studiesituationen från lärarhåll. Detaljerna i det fallet utelämnas här för att skydda studentens identitet.

Rasism och särbehandling under praktik

Flera deltagare i studien berättar att de har blivit bemötta med uttalad och outtalad rasism och kränkande särbehandling under utbildningens praktikperioder på arbetsplatser. Det har framför allt handlat om fördomsfulla kommentarer, både fördomar som personer själva uttrycker och att personer – välmenande eller inte – uttryckt att *andra* kan ha fördomar. Ett exempel på det senare är att en medarbetare på en praktikplats ansåg att en romsk student som gjorde praktik där inte skulle nämna att hen är rom eftersom det, enligt medarbetaren, skulle ge ett dåligt intryck av arbetsplatsen.

En samisk student berättar om kränkande kommentarer kopplade till studentens samiska identitet, uttryckta av personal under en obligatorisk praktikperiod. Även en av de judiska studenterna har erfarenheter av att bli fördomsfullt bemött på praktik. En annan judisk student berättar att hen oftast valt att inte vara öppen med att hen är jude under praktik, eftersom hen har haft en känsla av att judar kan bli bedömda eller behandlade annorlunda på arbetsplatsen.

45 Lundström och Wendt Höjer (2021) s. 33-34

Samtliga exempel som beskrivits har skett under praktik inom vårdutbildningar, men vid olika lärosäten. Det går självklart inte att säga något om hur vanligt det är med den här typen av kränkningar utifrån denna studie, inte heller går det att säga något om utbredningen inom olika yrkesområden. Praktik ingår i många typer av utbildningar och eftersom frågorna i denna studie inte uttryckligen tog upp praktikerfarenheter är det bara de fall som studenterna självmant tagit upp som framkommit.

På vissa utbildningar har studenten litet eller inget inflytande över var praktiken ska ske, utan blir placerad av lärosätet. Studenten behöver dessutom ofta bli godkänd på praktiken för att kunna ta ut examen. Därmed har studenterna en utsatt ställning gentemot praktikplatsen och praktikhandledare vilket kan göra det svårare att ifrågasätta eller rapportera rasism och andra kränkningar. En av de intervjuade studenterna som med sin institution tog upp rasistiska kommentarer hen fått upplevde dessutom att lärosätet lät ärendet rinna ut i sanden.

En av studenterna ovan slutförde aldrig sin praktik, vilket medförde att hen inte kunde ta sin yrkesexamen. En annan valde att byta utbildning på grund av bemötandet under praktiken. Avhopp och utbildningsbyten ger konsekvenser för den enskilda studenten men förstås också för samhället i stort.

Geografiska skillnader i bemötande

Under studien beskrev flera studenter som är samer, sverigefinnar och/eller tornedalingar att de upplever geografiska skillnader när det gäller bemötanden under högskolestudierna.

Okunskapen är utbredd och blir mer påtaglig med geografiskt avstånd

Studenter säger att det ofta finns en större medvetenhet om minoriteter vid lärosäten i områden som har högre representation av en nationell minoritet. Det kan underlätta en informerad dialog baserad på fakta och insyn. Tydligast i studenternas erfarenheter är att det vid lärosäten i norra Sverige generellt finns mer kunskap om samer, sverigefinnar och tornedalingar. Vid lärosäten i södra Sverige upplever dessa grupper att det är vanligare med okunskap och exotifiering. Att kunskapen varierar i landet stöds också av en studie som genomförts vid Forum för levande historia, där personer bosatta i norra Sverige var mer benägna att ange att de har goda kunskaper om de nationella minoriteternas historia.⁴⁶ Även om geografisk närhet kan medföra större kunskap och förståelse hos vissa, så framkommer i studien att det även kan gälla negativt bemötande.

46 Österberg (2021)

Rasism mot samer upplevs oftare i områden med större representation

Flera samiska studenter uppger att risken för samer att utsättas för negativa attityder, diskriminering och rasism är större vid lärosäten i norra Sverige, trots att där finns mer kunskap om samer. Den upplevelsen bekräftas också av studenter från andra nationella minoriteter. En samisk student går till och med så långt som att ge råd till andra samer att:

”[...] studera vid de lärosäten som finns i södra Sverige.”

Förklaringar som nämns av studenterna är en lång historia av assimileringspolitik och förtryck som delvis även yttrar sig i aktuella konflikter om bland annat markanvändning. De tornedalska eller sverigefinska studenter som deltagit i studien, och som nämnt att kunskapen om deras minoriteter ofta är större på lärosäten i norr, har däremot inte tagit upp att de drabbats av liknande negativt bemötande.

Gemenskaper erbjuder trygghet och erfarenhetsutbyte

En av frågorna som ställdes i undersökningen rörde huruvida studenterna hade haft kontakt med andra från samma nationella minoritetsgrupp under studierna. Många av studenterna svarade att de har haft liten eller ingen sådan kontakt. Flera som inte haft gemenskap inom minoritetsgruppen, eller minoritetsspråket, under studierna hade dock önskat att de hade haft möjlighet till det genom exempelvis studentföreningar. En student ville ge följande råd till andra studenter som tillhör en nationell minoritet:

”Att se till att ha stöd och ett utlopp för sin kulturella identitet. Man kanske inte har det i studierna utan behöver passa in där, men att man har en grupp där man kan vara sig själv någonstans. Det är en trygghet med förståelsen för varandra.”

Vissa studenter hade tillgång till en eller flera gemenskaper inom sin egen minoritetsgrupp. Det har ibland rört sig om studentföreningar eller om särskilda kurser där många tillhör en viss minoritet, men också om mer informella initiativ. Gemenskaper beskrivs av studenterna som värdefulla för att tryggt kunna dela upplevelser och perspektiv samt stödja varandra i utmaningar man möter som tillhörande en minoritetsgrupp.

Flera berättar också om samhörighet och gemenskap med studenter som tillhör helt andra minoriteter. Studenterna säger att det är enklare att förstå varandra som minoritetsstudenter, oavsett på vilket sätt de delar upplevelser av att inte helt passa in i majoritetssamhället. En student uttrycker det som att ”man känner sig mindre konstig”.

Vissa nämner även att det har varit lättare att hitta gemenskap med internationella studenter för att man på vissa sätt delar erfarenheter av att till exempel möta ett helt svenskspråkigt samhälle. Särskilt tydligt är det för judiska studenter som lyfter värdet av att träffa internationella studenter som också är judar.

Nationella minoritetsperspektiv i studierna

Det här kapitlet tar upp de erfarenheter som studenter från de nationella minoriteterna har, kopplat till studierna.

Majoritetssamhällets okunskap om de nationella minoriteterna utgör även här ett genomgående tema och märks bland annat genom osynliggörande av nationella minoritetsperspektiv och utmaningar i att förena minoritetskultur med studier. Studenterna upplever att nationella minoriteter i mångt och mycket är en icke-fråga och saknas även i de delar av undervisningen där de hade varit relevanta att ta upp. Mångfald bland personal och studenter uppges dock bidra med sammanhang, fler perspektiv och förebilder.

Nationella minoriteter upplevs ofta som en icke-fråga

Flera deltagare från olika minoritetsgrupper beskriver att de reagerat på att nationella minoriteter är en icke-fråga på deras utbildningar, även i de fall där de kan vara direkt relevanta, exempelvis när maktperspektiv diskuteras. En av studenterna nämner att nationella minoriteter är en prioriterad grupp inom hans framtida yrke, men att det ändå inte togs upp under utbildningen. En annan student har gått en utbildning där studenterna förväntades reflektera över sina egna erfarenheter eller sin egen position utifrån vissa givna perspektiv, men perspektivet att tillhöra en nationell minoritet var inte med. En tredje student, som studerar till ett vårdyrke, hade önskat att utbildningen tog upp även nationella minoriteter som en av aspekterna som yrkesrollen kan behöva förstå.

Även inom högskolan i stort uppfattar studenterna det som att nationella minoriteter oftast antingen är en ickefråga eller att okunskapen är stor. En deltagare berättar exempelvis att lärosätet uppmärksammar vissa av de nationella minoriteternas högtidsdagar, till exempel genom flaggning, men inte samtliga nationella minoriteter. Studenten uppfattar att lärosätet inte tagit ett helhetsgrepp, utan agerat bara när någon specifikt efterfrågat något, i detta fall flaggning endast för vissa grupper.

Nationella minoriteter som aspekt i utbildningarna

Som redan noterats återkommer studenterna ofta till frågan om bättre kunskap om de nationella minoriteterna och att deras perspektiv också får

synas i utbildningarna. En student inom ett samhällsvetenskapligt ämne uttrycker det som att:

” [...] man pratar mycket om minoriteter kontra majoriteter, men då aldrig kopplat till svenska exempel utan man tar utländska exempel”.

En annan student framhåller att det inte är ett särintresse utan att:

”[...] det behöver lyftas fram att de nationella minoriteternas historia är en del av svensk historia [...] och vad som skiljer nationella minoriteter från andra minoriteter.”

Argumentet bakom citatet är att en historisk förståelse både förbereder studenterna för att möta och förstå människor med olika bakgrunder, och inte minst för att öppna upp för mer kunskap, vidare perspektiv och erfarenheter. Vissa studenter berättar om situationer där nationella minoriteter tagits upp i undervisningen, men på sätt som fått dem att reagera negativt. Någon beskriver att den minoritet som studenten själv tillhörde togs upp som exempel under en kurs, men att det gjordes på ett okunnigt sätt med faktafel. En annan lyfter att en kurs tog in temat nationella minoriteter, vilket studenten tyckte var väldigt positivt i sig, men att kursmomentet genomfördes på ett sätt som bara fokuserade på vissa nationella minoriteter. Studenten försökte själv bidra med material och kunskap om nationella minoriteter under kursmomentet, men berättar att lärarna mest verkade uppfatta det som jobbigt. Studenter anar att när nationella minoriteter inte tas upp är det på grund av bristande kunskap, och de ser att risken finns att det kan upplevas utpekande eller fel och riva upp en infekterad debatt. För att undvika att exempel i undervisningen blir fel ger studenterna följande förslag:

- Var påläst!
- Det kan vara mindre känsligt att fokusera på historien än på nutid.
- Var medveten om att det kan vara känsligt för studenter i gruppen som riskerar att känna sig utsatta.
- Avstå från icke-lärlarledda gruppdiskussioner mellan studenter i dessa frågor, för att undvika en svartvit diskussion.
- Bjud in representanter som kan tala och föra dialog utifrån djupa kunskaper genom verkliga erfarenheter och upplevelser. Men i brist på sådana möjligheter kan även filmer och texter av olika slag fungera.

En student ger också andra studenter rådet att:

”Våga fråga lärare och andra om hur de kan få in [minoritets] perspektivet.”

I detta sammanhang kan nämnas att enskilda studenter självklart har olika svårt eller lätt för att själva fråga, ifrågasätta eller ge förslag till undervisande lärare. Många av studenterna som deltagit i den här studien är, som tidigare nämnts, engagerade i sin minoritet och kan ha större vana av att identifiera orättvisor och ta eventuella konflikter. Andra känner sig betydligt mindre bekväma med att lyfta problem. Hur ”hemma” studenten känner sig på hög-

skolan spelar förstås också en roll i hur hög tröskeln är för att ifrågasätta högskolans arbete.

Kunskap och okunskap hos undervisande personal

Samtidigt som många av studenterna säger att den generella okunskapen om nationella minoriteter är stor berättar flera att vissa enskilda lärare är mycket kunniga, inkluderande och engagerade. Man ser att det finns lärare med kompetens i minoritetsfrågor, ofta personer som själva tillhör någon av de nationella minoriteterna. En student ger också ett positivt exempel från sin utbildning där en lärare som själv inte hade minoritetsperspektivet var öppen för synpunkter från minoriteten ifråga. Studenten hade tagit upp med läraren att ett visst kursmaterial var problematiskt utifrån den minoritet hen tillhör. Hen blev bemött på ett respektfullt sätt och ett lämpligare kursmaterial togs fram i samförstånd mellan studenten och läraren.

Okunskap bland personal kan i vissa fall försvåra studierna, som i ett exempel med en student som ville skriva uppsats med koppling till minoritetsfrågor men inte kunde få en uppsatshandledare som hade tillräcklig kunskap om nationella minoriteter. En annan student beskriver att läraren på universitetet förutsatte att alla följde vissa traditioner. När studenten påtalade det för läraren i samband med att en uppgift kopplad till egna upplevelser av en viss tradition delades ut, fick hen en anpassad uppgift med koppling till den egna minoriteten i stället. Detta försvårade dock uppgiften jämfört med kurskamraternas, eftersom det var betydligt svårare att hitta källor om minoritetskulturen än majoritetssamhällets kultur.

En student med både samiska och tornedalska rötter upplever att förutom en ojämn kunskapsnivå om de nationella minoriteterna så finns en tendens att ta mer hänsyn till urfolket samer än den tornedalska identiteten när det gäller till exempel studie- eller forskningsetik. Studenten drar slutsatsen att det är bra att det tas hänsyn till samer, men att det är tråkigt att det sker på bekostnad av andra minoriteter.

”Man börjar närma sig men har inte riktigt kommit fram.”

Utmaningar att förena minoritetskultur med studier

Studenter som är aktiva i sina minoritetskulturer genom religion, kultur och arbete har i den här studien vittnat om att det kan vara utmanande att förena med studier. Det har främst tagits upp av judiska studenter, som beskriver svårigheter att förena judisk kultur och religionsutövande med studierna. Även om det inte har varit framträdande i den här studien kan det även utgöra en svårighet för andra nationella minoriteter. I UHR:s tidigare studie framkom önskemål bland gymnasieelever om möjlighet att kombinera högskolestudier med att delta i kulturbärande aktiviteter och religiösa högtider,

till exempel för att samer ska kunna delta i viktiga renskötselaktiviteter parallellt med sina studier.⁴⁷ En student sammanfattar sin situation:

”Just nu känner jag en viss press att anpassa mig (assimilera) till majoritetssamhället och plugga på ”som vanligt” även när det är judiska högtider som jag firar och som jag tycker är viktiga att uppmärksamma. [...] Jag önskar helt enkelt att det skulle vara mer flexibelt och finnas mer förståelse för sådana situationer och bara vara mer accepterat rent generellt.”

Framför allt framhåller studenterna svårigheter att vara lediga på judiska högtider. Någon nämner också svårigheter att följa kosherregler inom lärosätet. En deltagare som avslutat sina studier gör dock reflektionen att det trots allt är enklare med ledigheter vid högtider under universitetsstudier än vad det är på hans arbetsplats.

Situationer inom utbildningen där minoritetstraditioner kan krocka med studieupplägg kan också medföra att studenter behöver ta beslut om att berätta att de tillhör en minoritet fast de hellre hade velat dölja det (se även kapitlet Vad bär studenterna med sig?). En student nämner till exempel att praktiserande judiska studenter kan känna sig tvungna att ”outa” sig när till exempel en tentamen bokas in på en lördag eller när lektioner är schemalagda på viktiga judiska högtider.

Mångfald upplevs som positivt

Förutom att studenterna berättar hur de själva kan bidra i studierna genom andra perspektiv och erfarenheter än dem som representeras av majoritetsbefolkningen (se sida 17), tar flera även upp värdet av mångfald inom personalen och bland andra studenter. Effekten upplevs bli särskilt tydlig om olika perspektiv tas till vara och ses som värdefulla i undervisningen. Att heterogena studentgrupper och mångfald i undervisningen bidrar till ökad kvalitet på utbildningen konstateras också i en av UHR:s tidigare studier.⁴⁸ Det handlar mycket om att kunskap utvecklas när olika perspektiv och erfarenheter möts.

Studenterna ser det även generellt som positivt när lärare har olika bakgrunder, eftersom det ger fler perspektiv, mer kunskap och bidrar till representation och igenkänning. Några studenter lyfter behovet av fler föreläsare inom universitetsvärlden – till exempel lärare som är öppna med att de tillhör någon av de nationella minoriteterna, eller att ta in gästföreläsare som representerar någon nationell minoritet.

Flera studenter som även har erfarenheter från folkhögskola tar upp bemötandet där som ett gott exempel, där de studerandes olika erfarenheter togs till vara och man uppskattade varandras olikheter. Men även universitets-

47 UHR (2018) s. 31-32, 45

48 UHR (2016)

världen har goda exempel som studenter berättar om. En student som gått en kreativ utbildning berättar att:

”Det kändes som en tillgång att det finns olikheter mellan studenterna, det var inget som sågs som negativt på utbildningen.”

Några studenter gör jämförelser mellan ämnesområden i studierna och menar att de varierar i hur de tar sig an mångfald och olika perspektiv. De ämnen och ämnesområden som oftast lyfts fram som positiva exempel av studenterna återfinns inom humaniora och kreativa utbildningar. Där har de upplevt en generell nyfikenhet och försök att synliggöra och öppna för andra perspektiv, samt en större medvetenhet om minoritetsfrågor bland kurskamrater och personal. Även om det samtidigt finns okunskap och andra problem har flera studenter i sådana ämnen upplevt sin minoritetstillhörighet som en tillgång.

Studenternas syn på högskolornas strukturer och utbud

Tidigare kapitel har tagit upp förutsättningar för studenter från nationella minoriteter att ta sig till och igenom högskolestudier samt deras upplevelser av bemötande under studierna. Här vänds blicken mot högskolorna som institution och mer övergripande strukturer inom verksamheten, kopplat till rättigheter, synlighet och kunskap om nationella minoriteter.

Resultaten visar att studenter ofta inte känner till var det går att få information och olika former av stöd, exempelvis kring diskrimineringsärenden och rättigheter. Mot bakgrund av den begränsade studievana som en del studenter brottas med uttalas både behov av och uppskattning för stödinsatser. Med hänvisning till de många utmaningarna som följer av den allmänna okunskapen betonas också värdet av kunskapshöjande satsningar till högskolornas personal, liksom ett allmänt synliggörande. Kurser i de nationella minoritetsspråken är uppskattade både som möjlighet och erkännande.

Information, ansvar och rutiner kring rättigheter och stöd

”Våga prata om det som inte står rätt till. Även om det är banalt. [...] Universiteten kan oftast hjälpa till att rätta till felen om man vet vem man ska prata med.”

Citatet ges som råd av en student till andra minoritetsstudenter. En stor del av studenterna i studien känner dock inte till vilka rättigheter som nationella minoriteter har vid högskolan, eller var de hittar information om det.⁴⁹ Många vet inte heller vart de kan vända sig för att få stöd, exempelvis vid kränkningar och diskriminering, men också för att få akademiskt stöd.

Ansvar och rutiner för att förebygga och hantera rasism

”Universiteten talar ofta stort och fint om att de har nolltolerans mot diskriminering etc. men hur funkar det egentligen när man kommer ner till kursnivå, till enskilda lärare?”

Uttalandet speglar en verklighet som både studenter och lärosäten befinner sig i. Flera studenter från olika minoriteter ser ett behov av bättre beredskap och strategier för att hantera diskriminering och rasism. Flera tar också

49 Insatser kring information om rättigheter och språk har UHR lyft tidigare. Se UHR (2018) s. 48.

upp lärarnas situation och säger att det behövs tydligare strukturer eller funktioner för att inte belasta enskilda lärare när problem med exempelvis rasism dyker upp. Det handlar då både om lärosätets övergripande rutiner, så att det inte blir upp till varje fakultet eller institution att hantera diskriminering på sitt eget sätt, och om att både lärare och studenter ska veta vem de kan vända sig till och få hjälp av. Det gäller inte minst konkreta rutiner för att säkerställa samt följa upp ärenden kring lika villkor, enligt regelverk för sådant som diskriminering och lika villkor och möjligheter.

I och med flera studenters utsatthet under praktik påpekar studenter även att lärosätets ansvar sträcker sig utanför de teoretiska studierna. En student anser att lärosäten tydligare bör markera för praktikplatser, och organisationer som har kontakt med högskolorna kring examensarbeten med mera, att de har studenter med många olika bakgrunder och att särbehandling och diskriminering inte är accepterat.

Fortbildning och stöd till lärare behövs

”[Den] allmänna okunskapen, bland kursledning och ledning på universitet. Ska vi lägga grunden för forskare, läkare med flera i samhället, måste den komma någonstans [ifrån]. Okunskap göder okunskap som göder okunskap.”

Studenterna betonar behovet av satsningar på fortbildning av personalen på alla utbildningsnivåer för att öka kunskapen om de nationella minoriteterna, inte minst med hänvisning till de många utmaningar som följer av den allmänna okunskapen. Studenterna identifierar en tydlig potential inom högskolan, både genom att kompensera för bristande kunskaper från grund- och gymnasieskolan, och genom att använda och vidareutveckla kunskaper i undervisningen. Grund- och gymnasieskolan nämns återkommande som en central plats för att öka kunskapen och förebygga fördomar. Det medför att lärarutbildningarna också kan ha en roll i att förbättra majoritetssamhällets kunskap om nationella minoriteter, och därigenom förbättra de nationella minoriteternas förutsättningar.

Under studien gav studenter konkreta förslag på hur högskolorna kan jobba med dessa frågor. En stor del av studenterna i studien påtalar att högskolorna behöver se till att lärarna har bättre kunskap om rasism och fördomar och hur det kan visa sig i undervisningssammanhang. Vidare efterlyses ökad kunskap om de nationella minoriteterna i allmänhet. Förutom fortbildning av personal vill studenterna även uppmuntra lärare att ta in perspektiv kring de nationella minoriteterna i undervisningen. För att undvika den vanliga fällan att prata ”om” människor lyfts fördelar med att bjuda in representanter för de nationella minoriteterna som kunskapskälla och för direkt dialog.

Något som också påtalas är behov av bättre stöd och uppmuntran till de lärare som redan jobbar medvetet:

”Det finns enskilda lärare och även ämnen där man gör omfattande och viktiga insatser. Det tas initiativ och flera jobbar hårt. De behöver dock mer stöd, för de jobbar i motvind.”

Stöd och uppmuntran till studenter från mindre studievana sammanhang

Flera av de studenter som kommer från hem med mindre studievana betonar vikten av att det vid lärosätet finns specifik förståelse för dessa studenter, och allmänna strategier för att möta dem.

”Det vore bra om det fanns universitetspersonal som har lite extra kunskap om [...] hur svårt det är att ens komma så långt som till universitetet.”

Uttalandet illustrerar att det efterfrågas en större förståelse för de sammanhang som studenterna kommer ifrån, exempelvis hur historiska erfarenheter kan påverka studenter i form av mindre studievana och osäkerhet i studie-situationen. De menar att sådan förståelse även kan underlätta ett aktivt arbete vid lärosätet med medvetet stöd och uppmuntran för att överbrygga vissa utmaningar som studenterna upplever.

Studenterna anser att konkret stöd i studierna behöver erbjudas generellt till alla, utan att peka ut någon särskild grupp som extra behövande. Stödet som efterfrågas är i huvudsak inom akademiska färdigheter, till exempel akademiskt skrivande eller presentationsteknik. Denna typ av stöd finns redan på de flesta lärosäten, men det tycks finnas ett behov av att nå ut mer med information och ett behovsanpassat stöd till studenterna.

Ett exempel på när det har blivit bra beskrivs av en sverigefinsk student som generellt är väldigt nöjd med studierna och med att ha vågat utmana den begränsade studievana som fanns inom släkten genom att själv börja studera på högskolenivå. Studenten beskrev det som värdefullt att universitetet erbjöd en skrivkurs som har varit till stor hjälp och kompenserat för hans låga studievana.

En annan viktig insats som lyfts fram är tydlig information redan i skolorna om hur det fungerar att bli antagen till universitetet. Att det finns olika vägar in och att man kan komma in på utbildningar utan att ha höga betyg. En student säger att:

”Det ger hopp och får folk att kämpa lite till om att det går att komma in på andra vägar, utan toppbetyg.”

Särskilda studiesatsningar är uppskattade men också ifrågasatta

Särskilda satsningar på trygga, uppmuntrande studiesammanhang tas upp av främst romska studenter som en väg in i högskolestudier. Argument som nämns för sådana riktade studiesatsningar är att vissa studenter kan behöva

börja sina studier i ett sådant forum. Detta för att bygga upp självförtroende och studievana som kompensation för bristande stöd och utsatthet under tidigare skolgång. Sådana extra insatser motiveras av en student med att:

”Utifrån utanförskapet behöver man extra stöd. Det funkar inte så som majoritetssamhället vill.”

”Stöd är jätteviktigt för att ta sig igenom hela utbildningen.”

Studenten som sa det senare citatet, menade att hen nog inte kunnat ta sig igenom utbildningen på egen hand men upplevde det som lätt när studenterna tillsammans stöttade och uppmuntrade varandra och med lärare som såg till individen.

Samtidigt uttrycks kritik från andra romska studenter om att särskilda utbildningar för romer inte bör vara det enda givna förslaget från studievägledare eftersom andra, mer traditionella och etablerade utbildningar ger en bredare ingång på arbetsmarknaden.

Värdet av distansundervisning

Flera studenter från olika minoriteter anser att distansutbildningar är positivt, både för att slippa flytta eller resa till annan ort och för att det kan vara en mer flexibel utbildningsform. Däremot har ingen uttalat sig om att distansstudier har inneburit påtagliga skillnader i hur de har blivit bemötta under studierna. En student påtalar att campusbaserade kurser underlättar ett värdefullt socialt samspel och utbyte i exempelvis studier av minoritetsspråk, även om möjligheten till distansstudier uppskattas även här. Förutom att distansstudier kan underlätta steget in i högskolestudier kan det underlätta kombinationen med såväl kulturutövande som jobb, som till exempel religiösa högtider eller rennäring.

Kunskapsperspektiv och utbyte inom forskning och andra forum

Kunskapsutveckling välkomnas bland deltagarna i alla sammanhang, till exempel genom forskning och föreningsssammanhang. En student poängterar värdet av kunskapsutbyte mellan dem som forskar eller planerar forskning om nationella minoriteter och dem som tillhör de nationella minoritetsgrupper som berörs. Det, menar studenten, skulle vara till nytta för båda, och även bidra till att minska fördomar. Ett sådant kunskapsutbyte skulle även delvis kompensera för upplevelsen av att bli forskad *på*, snarare än att bjudas in som deltagare. Den erfarenheten finns inte minst inom den samiska gruppen. En annan form av kunskapsutveckling som uppmuntras inom högskolan är utbyte med studenter utomlands. Samiska studenter tog till exempel upp att högskolorna skulle kunna uppmuntra studenter att ha utbyte med länder

med andra urfolk där man enligt studenterna kommit längre än i Sverige med urfolksfrågor.

Flera judiska studenter påtalar även begränsningar i undervisningen, men även forskningen, som tenderar att ta upp Förintelsen, men inte så mycket annat som relaterar till den judiska historien och kulturen.

Kurser i nationella minoritetsspråk uppskattas som erkännande och möjlighet

”Äntligen får jag börja studera och lära mig på riktigt det vi borde ha haft som modersmål.”

Citatet illustrerar att studenterna generellt är mycket positiva till att det finns kurser i nationella minoritetsspråk på universitetsnivå, vilket ger möjlighet att återta ett språk de inte fått med sig hemifrån på grund av historiskt förtryck och assimileringspolitik. Värdet av att kunna studera sitt minoritetsspråk motiveras inte minst med att det har en stark koppling till historia och identitet.

Det är framför allt sverigefinska och tornedalska studenter som betonar språkfrågan. Flera säger att det är symboliskt viktigt att universitetet ger språkkurser i de nationella minoritetsspråken. Mot historien av att ha förbjudits att prata och lära sig att skriva på sitt modersmål i skolan, ses språkkurserna på universitetsnivå som ett erkännande och en upprättelse, något som även citatet i rubriken antyder. Språkkurserna upplevs signalera att språken blir jämbördiga med andra språk, vilket även skapar grund för acceptans när människor ifrågasätter språkets legitimitet. I det här sammanhanget påpekas dock också att utbildningsutbudet i meänkieli och tornedalsk kultur är bristfälligt.

Det förekommer även ifrågasättande från omgivningen – även inom den egna minoritetsgruppen – om relevansen och nyttan av att läsa språket, och åsikter om att det är bättre att yngre satsar på kärnämnen i stället för undervisning i minoritetsspråket. Det behöver högskolorna vara medvetna om, säger en student. Men de som läser språkkurser menar att det bara finns fördelar med att lära sig flera språk.

Språk bidrar till att utveckla ens identitet

Studenter tar upp att språkkurserna skapar en möjlighet att bevara och utveckla ens kulturella identitet, men att de också bidrar till att stärka stoltheten över ursprunget. En student nämner möjligheten att ta del av sina historiska rötter, exempelvis genom släktforskning. En annan uttrycker värdet av sammanhang som språkkurserna också innebär:

”Eftersom jag studerade finska så blev det en förstärkning av min sverigefinska identitet. Det var fint att träffa andra med liknande bakgrund som nu försöker lära sig ett språk vi inte fick lära oss som barn.”

Här kan nämnas att några deltagare i studien är äldre tornedalska studenter som vittnar om att de förbjöds eller inte gavs möjlighet att prata och skriva på sitt eget språk under skoltiden. De säger att språkkurserna i meänkieli ger sammanhang och möjlighet att utveckla språket tillsammans med "språkvänner" som också är intresserade och som visar uppskattning samtidigt som kurserna erbjuder forum som möjliggör utbyte och samhörighet.

Potential för att vidareutveckla kursutbudet

Studenterna ser även förbättringsområden vad gäller språkutbildningar och efterfrågar ett generellt ökat kursutbud i de nationella minoritetsspråken. Det gäller framför allt inom de språk där det saknas universitetskurser, vilket kritiserar:

"Till exempel Umeå universitet använder samiska bilder och uttryck i sin reklam för studier men erbjuder inte kurser i det egna områdets språk, umesamiska."

För de språk där det redan erbjuds utbildningar önskas kurser på fler och fördjupande nivåer, framför allt i meänkieli där fördjupningskurser saknas i dag. Några judiska studenter skulle också vilja ha fler kurser i det större språket hebreiska snarare än i jiddisch, även om hebreiska inte är ett av de nationella minoritetsspråken i Sverige. Utöver språkkurserna efterfrågas kurser som tar upp de nationella minoritetskulturerna och deras historia.

Ett par studenter nämner även svårigheter i studierna, där inte minst tillgänglighet, svårighetsgrad och brist på bra läromedel lyfts fram. Men det framkommer även mer övergripande kritik med anledning av sådana upplevelser:

"Att det inte ges starkt stöd till oss som kunde ha haft språket med oss hemifrån, att det är så himla krångligt att ens påbörja en kurs, är strukturell rasism."

I figur 1 visas antalet utbildningar i nationella minoritetsspråk eller nationella minoritetskulturer som kunde sökas via Antagning.se 2021 och 2022.⁵⁰ Majoriteten av utbildningarna är språkkurser. Utbildningar ges på fler lärosäten än de som har regeringsuppdrag inom nationella minoritetsspråk.

50 Statistiken baseras på data i UHR:s statistikdatabas. Utbildningar har inte viktats efter omfattning, utan har räknats som en utbildning oavsett om det är ett program eller en kortkurs. Kurser som getts med samma namn men olika kurskoder under samma termin, men till exempel olika perioder, har dock räknats som samma utbildning. Ytterligare statistik kan hittas på UHR:s webbplats: Utbildningsstatistik nationella minoriteter.

Figur 1: Utbildningar i nationella minoritetsspråk eller minoritetskulturer på svenska lärosäten 2021 och 2022

Kategori	VT 2021	HT 2021	VT 2022	HT 2022
Finska, finsk kultur	24	38	27	43
Jiddisch, judaistik, judisk kultur	20	21	20	26
Meänkieli ⁵¹	2	2	3	1
Romani chib, romsk kultur	4	2	8	5
Samiska, samisk kultur	15	19	11	20
Sveriges nationella minoriteter	2	1	2	2
TOTALT	67	83	71	97

Ökat synliggörande önskas

Flera av de aspekter som presenterats knyter an till det som här benämns som synliggörande av de nationella minoriteterna och deras erfarenheter och perspektiv. Kopplingen mellan synliggörande och kunskapsbildning är alltså tydlig, men synliggörande handlar även om erkännande och om att underlätta för individer att lära sig mer om sitt ursprung och sitt språk.

Studenterna i studien har lämnat en mängd förslag på hur högskolorna kan arbeta för att synliggöra de nationella minoriteterna. Några av förslagen är:

- Uppmärksamma högtidsdagar för samtliga nationella minoriteter, åtminstone en dag per år för varje minoritet. Till exempel genom flaggning där det är möjligt.
- Lärosätens webbplatser på nationella minoritetsspråk. Åtminstone en sammanfattning och sidor om exempelvis språkkurser.
- Lyft fram representanter från nationella minoriteter och använd deras sakkompetens både inom och utanför högskolorna, både för synliggörande och som förebilder.
- Uppmuntra och marknadsför språkstudier. Exempelvis kan fördelar på arbetsmarknaden och i arbetslivet tydliggöras.
- Universitetsbibliotek kan lyfta fram litteratur om och av nationella minoriteter samt prenumerera på relevanta tidskrifter. Det kan öka kunskapen samt uppmuntra till "vardagskonsumtion" av språken.
- Examensbevis på nationella minoritetsspråk för den som önskar det.
- Skyltar på universitetsområdet inte bara på svenska och engelska, utan även på nationella minoritetsspråk, åtminstone inom förvaltningsområden.

Exempel på sådant som redan görs på lärosäten

Studenterna anser att det är mycket positivt när lärosäten har information på nationella minoritetsspråk på sin webbplats, och när de flaggar på en nationell minoritets högtidsdag. Sådana insatser uppfattas som tydliga signaler om att uppmärksamma och synliggöra de nationella minoriteterna. Synliggörande av språk anses också höja statusen.

51 Utbildningar i tornedalsk kultur saknas.

Parallellt med den här studien skickades en enkät ut till högskolor och universitet om deras information och styrdokument. I svaren angav ett lärosäte, Mittuniversitetet, att de har informationsidor på något nationellt minoritetsspråk. Högskolan i Gävle uppgav att högskolan har en policy att flagga på högtidsdagar för nationella minoriteter och att i samband med det även informera om minoriteten ifråga. Ungefär en tredjedel av högskolorna har styrdokument som specifikt nämner nationella minoriteter, det rör sig då oftast om språkpolicydokument.

UHR:s förslag till åtgärder vid universitet och högskolor

I rapporten ger studenterna många förslag. De stärker rekommendationerna i UHR:s tidigare rapport *Vad kan den svenska högskolan göra för ungdomar från Sveriges nationella minoriteter?*.⁵² Till exempel föreslås lärosätena ha en minoritetspolitisk strategi, information på nationella minoritetsspråk, kunskapshöjande insatser, proaktivt arbete mot diskriminering, inkluderande perspektiv i utbildningar samt fler kurser i och på nationella minoritetsspråk. Utifrån regeringens övergripande mål att ”ge skydd för de nationella minoriteterna och stärka deras möjligheter till inflytande samt att stödja de historiska minoritetsspråken”⁵³ understryker UHR vikten av ett medvetet och engagerat arbete. Regeringen lyfter fem strategiska områden i sitt *Handlingsprogram för bevarande och främjande av de nationella minoritetsspråken*.⁵⁴ Där klargörs bland annat kopplingar mellan kunskapshöjande och synliggörande insatser, satsningar på nationella minoritetsspråk, en sammanhängande utbildningskedja och en ökad kunskap om de nationella minoriteterna och deras kulturer.

UHR ser två övergripande aspekter som är värda att belysa utöver specifika förslag. Det handlar om kopplingar till demokrati och utveckling samt arbetsmarknad.

Förlorade perspektiv är en utmaning för demokrati och utveckling

Länsstyrelsen Stockholm och Sametinget skriver i en uppföljningsrapport om politiken för nationella minoriteter att så många som var tionde av Sveriges invånare kan tillhöra någon av de nationella minoriteterna.⁵⁵ Flera studenter i denna studie väljer av olika skäl att dölja sin minoritetstillhörighet, antingen vid valda tillfällen eller hela studietiden. Förutom att det kan vara en belastning för individen att dölja delar av sig själv kan det även få större konsekvenser.

När studenter med minoritetstillhörighet väljer att inte vara öppna med sin identitet och delge sina perspektiv och erfarenheter i studiesammanhang kan det i förlängningen även ses som en förlust för högskolan. Den går miste om viktiga erfarenheter och perspektiv i utbildning och forskning. Bred delaktighet och inflytande är grundläggande delar av ett demokratiskt perspektiv. Därför är högskolornas arbete med minoriteternas delaktighet viktigt även i ett större sammanhang.

52 UHR (2018) s. 45-49

53 Regeringen.se (2023)

54 Regeringskansliet, kulturdepartementet (2022-04-28)

55 Minoritet.se (2020)

Effekter kopplat till arbetsmarknad

Oro för utsatthet och diskriminering, både inom högskolan och på arbetsmarknaden, kan påverka viljan att söka högskoleutbildning. Det får långtgående konsekvenser för individer som får begränsade möjligheter på arbetsmarknaden. Samtidigt förlorar samhället viktiga perspektiv och kunskaper som behövs i samhällets alla delar.

Vad gör UHR med resultaten?

UHR arbetar vidare med dessa viktiga frågor genom sitt uppdrag att främja breddad rekrytering och de nationella minoriteternas rättigheter inom högskolan, samt inom myndighetens bredare arbete med kompetensförsörjning. En naturlig del av det arbetet är att samverka med lärosäten och andra myndigheter samt med nationella minoritetsorganisationer.

UHR och högskolorna behöver ha helhetsförståelse och arbeta brett, särskilt som studenter ofta kan vara anonyma i sin identitet. Det är dock viktigt att komma ihåg att minoriteter är mångfacetterade, och att det finns skillnader mellan och inom de nationella minoriteterna vilket kan påverka insatserna. Här följer UHR:s förslag till Sveriges universitet och högskolor.

Kunskapshöjande och synliggörande

Genomgående i den här rapporten lyfts behov av insatser för att öka kunskapen på lärosätena om de nationella minoriteterna och minoritetsspråken. Sådana insatser är också helt i linje med de åtaganden som Sverige har förbundit sig till genom att ratificera Europarådets ramkonvention för skydd av nationella minoriteter⁵⁶ och regeringens uttalade mål. Ramkonventionens artikel 12 lyfter exempelvis behovet av åtgärder på utbildnings- och forskningsområdet för att främja kunskapen om nationella minoriteter samt även att främja lika möjligheter till tillträde till utbildning. Insatserna riktas lämpligen mot alla delar av verksamheten, förutom ledning och undervisande personal, exempelvis även studenthälsa, studentstöd, studie- och yrkesvägledning och ansvariga för lika villkors-frågor samt bibliotekspersonal.⁵⁷

Kunskap hänger tätt samman med synliggörande. Lärosätena uppmuntras att beakta studenternas förslag på synliggörande som lyfts i den här rapporten. Vissa åtgärder är så enkla som att flagga på högtidsdagar eller att sätta upp skyltar på campusområden. Andra är mer omfattande, som att ta vara på unika kunskaper och perspektiv från nationella minoriteter i undervisningen. Det bidrar även till inkludering, delaktighet och representation. Ett annat förslag kopplat till synliggörande och kunskapsbyggande är tillgång till litteratur om och av de nationella minoriteterna, samt på de

56 Ramkonvention om skydd för nationella minoriteter (SÖ 2000:2)

57 Exempelvis webbutbildningen "Grundutbildning i minoritetslagstiftningen" på Minoritetsutbildning.se, utvecklad av Länsstyrelsen i Stockholm och Sametinget.

nationella minoritetsspråken. Förutom att se över kurslitteratur, faller detta också inom bibliotekens ansvar.⁵⁸

Fortsatt arbete mot diskriminering

UHR konstaterar att det förekommer diskriminering trots insatser på lärosätena, inte minst gällande samer och romer. Därför föreslås fortsatt arbete med förebyggande och uppföljande åtgärder mot diskriminering. Konkreta rutiner för att hantera rasism och diskriminering är viktigt, för att förebygga kränkningar och hantera eventuella incidenter likvärdigt och på lämplig nivå. För att hantera diskriminering under praktik kan det behövas särskilda rutiner för detta.

Breddad rekrytering och breddat deltagande

I den här rapporten framkommer behov av stöd och uppmuntran under studierna utifrån kunskap och förståelse. Behoven bottnar bland annat i studieovana och barriärer som många i dessa studentgrupper har behövt ta sig förbi för att ta sig till och igenom högskolestudier. Majoriteten av de studenter som bidragit till studien vittnar om minoritetsstress som också påverkar deras förutsättningar. Det är också viktigt att känna till att det finns farhågor inom vissa grupper för diskriminering på arbetsmarknaden. Det kan påverka både studiemotivation och studieval. Dessa behov och utmaningar har en naturlig plats inom lärosätenas uppdrag kring breddad rekrytering och breddat deltagande samt för en god studiemiljö.⁵⁹ Det kan dock inte åstadkommas utan kunskapshöjande insatser om de nationella minoriteterna.

Studenterna i studien efterfrågar konkreta rutiner för hur studenter från nationella minoriteter ska kunna kombinera studier med sin kultur. Det bekräftar de förslag som UHR tidigare har gett till högskolan.⁶⁰ Det berör exempelvis anpassningar i schemaläggning och ersättningsuppgifter vid obligatoriska moment.

Utbildning i nationella minoritetsspråk

UHR konstaterar att högskolekurser i nationella minoritetsspråk uppskattas och har ett starkt symboliskt värde. Både som erkännande av språkens status och som en andra chans till att få kunskaper i språk som studenter inte fått med sig hemifrån på grund av historiskt förtryck. Utbildningsutbudet upplevs dock i vissa fall vara bristfälligt, särskilt när det gäller meänkieli och tornedalsk kultur.

58 Här kan inspiration hämtas från Kungliga bibliotekets satsning på resursbibliotek kopplat till de nationella minoriteterna och urfolket samer. Satsningen är ett regeringsuppdrag och sker 2021–2023.

59 Högskolelag (1992:1434) 1 kap. 5§ och Högskoleförordning (1993:100) 1 kap. 11§

60 UHR 2018:4

Regeringen har lämnat förslag⁶¹ om stärkt rätt till undervisning i nationella minoritetsspråk i skolan. Genomförandet blir direkt beroende av högskolekurser i både ämneslärarutbildning och språkkurser. Det knyter även an till det allmännas särskilda ansvar att skydda och främja de nationella minoritetsspråken enligt språklagen. Behovet av språklärare förstärks ytterligare av de rekommendationer som Europarådets ministerkommitté har antagit om att utveckla språklärarutbildningen i de nationella minoritetsspråken.⁶² I regeringens handlingsprogram⁶³ bedöms också en sammanhängande utbildningskedja vara ett strategiskt område, från förskolan upp till universitet och högskolor genom både undervisning och forskning.

UHR noterar vikten av att högskolorna fortsätter att stärka och utveckla utbildningen i de nationella minoritetsspråken.

Delaktighet och dialog

Högskolorna uppmuntras slutligen att föra samtal om resultaten i den här rapporten, att prata *med*, och inte bara prata *om*, de nationella minoriteterna. Studien visar att många studenter vill bidra med sina perspektiv och kunskaper, vilket kan göras genom att bjuda in dem till dialog om frågor kring undervisning och olika insatser. På så sätt bidrar det till regeringens mål att stärka de nationella minoriteternas möjligheter till inflytande.⁶⁴

61 Regeringen.se (2023-07-05)

62 Council of Europe, Committee of Ministers (2023-04-19)

63 Regeringskansliet, kulturdepartementet (2022-04-28)

64 Regeringen.se (2023)

Sammanfattning på finska

Tiivistelmä

Tässä raportissa esitellään Ruotsin yliopisto- ja korkeakouluneuvosto UHR:n tutkimus siitä, miten Ruotsin kansallisiin vähemmistöihin – juutalaisiin, romaneihin, saamelaisiin, ruotsinsuomalaisiin ja tornionlaaksolaisiin – kuuluvat opiskelijat kokevat opiskeluaikansa yliopistoissa ja korkeakouluissa. Kansallisiin vähemmistöihin kuuluvat opiskelijat ovat monimuotoinen ryhmä; eroja on sekä vähemmistöjen välillä että kunkin ryhmän sisällä. Tutkimus osoittaa kuitenkin selkeitä kansallisten vähemmistöjen yhteisiä nimittäjiä korkeakouluopinnoissa.

Kaiken kaikkiaan tutkimukseen osallistuneet näkevät vähemmän vähemmistöön kuulumiseen liittyviä ongelmia kuin aikaisemmissa koulutusvaiheissa. Useimmiten muut yliopistossa opiskelevat kohtaavat heidät kiinnostuneina. He hyötyvät opinnoissaan omaa taustaansa koskevasta tiedosta ja näkökulmista. Opiskelijat korostavat korkeakouluopintojen arvoa. He kannustavat muita opiskelemaan, jotta osallisuus ja vaikuttaminen yhteiskunnassa helpottuvat ja luodaan pohja paremman elämän edellytyksille.

Vaikka yliopistoa pidetään rauhallisempana kuin aiempia kouluvaiheita ja muita yhteiskunnan osia, negatiivisia kokemuksia ilmenee. Yleisin ongelma on muiden tietämättömyys kansallisista vähemmistöistä. Tietämättömyys ilmenee monin tavoin: toistuvat kysymykset, näkymättömäksi tekeminen, kyseenalaistaminen, ennakkoluulot, eksotifointi ja muut. Jopa pohjimmiltaan positiivinen uteliaisuus voidaan kokea stressaavaksi; se saa tuntemaan itsensä ”ylimääräiseksi opettajaksi” tai nostetuksi esiin erilaisena. Tämä edistää vähemmistöstressiä, jota monet opiskelijat ilmaisevat kokevansa.

Tiehen korkeakouluopintoihin ja opintojen suorittamisen edellytyksiin vaikuttavat usein sekä historialliset että tämän hetken olosuhteet. Monet tutkimuksen opiskelijoista, jotka ovat saamelaisia, tornionlaaksolaisia, ruotsinsuomalaisia tai romaneja, kertovat olevansa sukunsa ensimmäisiä, korkeakoulussa opiskelleita. He kuvaavat, että heidän tietonsa, perinteensä ja itseluottamuksensa suhteessa korkeakouluopintoihin ovat rajalliset. Se liittyy historialliseen assimilaatiopolitiikkaan ja syrjintään. Juutalainen opiskelijaryhmä erottuu joukosta pitkällä ja vahvalla opiskeluperinteellä.

Tutkimus paljastaa joitakin rasismi- ja syrjintätapauksia, erityisesti rassistista kohtelua harjoittelujaksojen aikana. Jotkut opiskelijat ovat huolissaan, erityisesti romanivähemmistö, syrjinnästä työmarkkinoilla valmistumisen jälkeen. Tämä voi vaikuttaa halukkuuteen hakea korkeakouluopintoihin.

Tutkimuksen tulokset viittaavat siihen, että suhtautumisessa on maantieteellisiä eroja. Vähemmistöjä koskevan tietämyksen koetaan oppilaitoksissa olevan parempaa alueilla, joilla kansallinen vähemmistö on enemmän edu-

stettuna. Saamelaisopiskelijat todistavat kuitenkin suuremmasta riskistä altistua rasismille pohjoisen oppilaitoksissa.

Suuri osa opiskelijoista ei tiedä, mitä oikeuksia kansallisilla vähemmistöillä on korkeakoulussa tai kenen puoleen he voivat kääntyä saadakseen tukea loukkaus- ja syrjintätapauksissa tai yleistä akateemista tukea. Monet, jotka tulevat ympäristöistä, joissa ei olla niin tottuneita opiskeluun, korostavat tuen ja rohkaisun merkitystä.

Oppilaat kannustavat opettajia sisällyttämään opetukseen kansallisiin vähemmistöihin liittyviä näkökulmia. He kokevat, että opetuksesta puuttuu usein kansallisen vähemmistön näkökulma. He huomauttavat, että näiden pitäisi olla itsestäänselvyyksiä monenlaisissa koulutuksissa.

Kansallisten vähemmistöjen näkyväksi tekeminen on opiskelijoille tärkeää. Korkeakoulujen kylttien ja verkkosivujen pitäisi esimerkiksi olla kansallisilla vähemmistökielillä, kirjastojen tuoda esiin vähemmistökielillä ja kansallisista vähemmistöistä kertovaa kirjallisuutta ja tutkintotodistus pitäisi voida saada vähemmistökielillä. Opiskelijat näkevät roolimallien merkityksen esimerkiksi vähemmistöön kuuluvassa opetushenkilökunnassa.

Opiskelijat suhtautuvat johdonmukaisesti erittäin myönteisesti kansallisten vähemmistökielten yliopistokurssien saatavuuteen, vaikka he huomauttavatkin kurssitarjonnan puutteista. Kielikurssit nähdään hyväksyntänä ja mahdollisuutena alkuperäiskielten palauttamiselle.

Lopuksi UHR tekee useita ehdotuksia Ruotsin yliopistoille ja korkeakouluille. Ne koskevat pyrkimyksiä parantaa tietämystä ja näkyväksi tekemistä, koulutusta kansallisilla vähemmistökielillä, laajempaa rekrytointia ja osallistamista sekä syrjinnän torjumista. Työ on tehtävä vuoropuhelussa kansallisiin vähemmistöihin kuuluvien opiskelijoiden kanssa.

UHR jatkaa työtään näiden tärkeiden kysymysten parissa tehtävänänsä edistää laajempaa rekrytointia ja kansallisten vähemmistöjen oikeuksia korkeakouluopinnoissa sekä viranomaisten laajempaa osaamista. Yhteistyö oppilaitosten ja muiden viranomaisten sekä kansallisten vähemmistöjärjestöjen kanssa on luonnollinen osa tätä työtä.

Sammanfattning på jiddisch

רוציק

עלאַנאַציאָן יד וצ טרעהעג סאָו וטנעדוטס וגעוּ UHR ופּ מוידוטש אַ ראָפּ טלעטש טראָפּאַר אַרעד ערעייז וואַ – רעגנילאַטענראַט וואַ רעדנעלניפּ עשידעווש, נעמאַס, נעמאַר, ודיי – וטעטיראַנימ וטעטיראַנימ עלאַנאַציאָן יד ופּ וטנעדוטס. וטעטירעווינואַ נאַ ייב ורידוטש ופּ נעגנובעלרעביאַ ושוויצ יאַ וטעטיראַנימ יד ושוויצ יאַ ודיישרעטנואַ אַד ונעזעז סע; וטשנעמ עפּורג עקינימליפּ אַ ונעזעז עראַלק אַד ונעזעז סע זאַ רעבאַ טזיוואַב מוידוטש רעד. סעפּורג ענעדיישראַפּ יד ויאַ וטשנעמ יד וטעטירעווינואַ ייב ורידוטש וצ טמוק עס ועוו וטעטיראַנימ יד ראָפּ נעגנובעלרעביאַ עמאַניימעג.

תוכניש טימ נעמעלבאַרפּ רעקיניוו אַד ונעזעז סע זאַ וטלאַה מוידוטש מענופּ סרעמענלייטנאַ יד לאַמ בור'ס. מעטסיס-עלוש רעד ויאַ רעירפּ טימ טכילגראַפּ טייקירעהעגוצ-טעטיראַנימ רעד וצ זאַ וטלאַה וטעטיראַנימ יד. טנורגרעטניו רעייז טימ טריסערעטניאַראַפּ וטנעדוטס ערעדנאַ ונעזעז דיז ונערעל ועוו וצ ונעמוק טנורגרעטניו רעייז וצ תוכניש טימ ווויטקעפּסרעפּ וואַ שינעטנעק עלופּטרעוו אַ זיאַ טעטירעווינואַ מייב ורידוטש זאַ דיואַ וטלאַה וטנעדוטס יד. טעטירעווינואַ מייב טפּאַשלעזעג רעד ויאַ העפּשה נבאַה וצ ידכ ורידוטש דיואַ נלאַז ערעדנאַ זאַ וליוו ייז. גנובעלרעביאַ בַצמ-סנבעל ורעסעב אַ וגיירק וואַ.

ערעדנאַ טימ טכילגראַפּ טראַ רערעכז אַ זיאַ טעטירעווינואַ רעד סאָו מעד ויאַ טקוקעג טינ ייז ופּ בור'ס. נעגנובעלרעביאַ עוויטאַגענ אַד דיואַ סע ונעזעז טפּאַשלעזעג ולייט ערעדנאַ וואַ סעלוש נעק שינעטנעקמא עקיזאַד סאַד. וטעטיראַנימ עלאַנאַציאָן יד וגעוו שינעטנעקמא וגעוו דיז ועלדנאַה עיצאַקיפּיטאַזקע, ועלטרואַראַפּ, נקפּס סאַד, קיעזמואַ נכאַמ סאַד, סעגאַרפּ דס אַ: נכאַז עכעלטע וניז דיז נעק עמ; וטעטיראַנימ יד ראָפּ רעטש אַ וניז נעק טייקירעגיינ עוויטאַזאַפּ ויאַ. רעטניוו יוזאַ וואַ זאַז סיואַ וקורד וטנעדוטס דס אַ. וטנעדוטס ערעדנאַ יד ופּ שרעדנאַ רעדאַ "רערעל" אַ ווו וליפּ "סערטס-טעטיראַנימ".

וּריפּוצכרוּד טייקעלגעמ רעד ויאַ לאַמ טפּאַ וקרוּוו מייבַצמ עקיטייטניו וואַ עשיראַטסיאַ ונעמאַר וואַ רעדנעלניפּ עשידעווש, רעגנילאַטענראַט, נעמאַס דס אַ. וטעטירעווינואַ נאַ ייב סעידוטש ייב טנרעלעג דיז טאַה סאָו החפּשימ רעייז ויאַ עטשרע יד ונעזעז ייז זאַ ורעלקרעד מוידוטש מעניאַ קיניוו וואַ עיצידאַרט, שינעטנעק בילוצ טצענערגאַב ונעזעז ייז זאַ נביירשאַב ייז. וטעטירעווינואַ נאַ רעשיראַטסיאַ טימ בַצמ וקיזאַד מעד טדניבראַפּ עמ. סעידוטש ערעכעה וצ טמוק'ס ועוו עבילנגייאַ אַ, וטעטיראַנימ ערעדנאַ יד טאַטשנאַ, נבאַה וטנעדוטס עשידיי יד. עיצאַנימירקסיד וואַ עיצאַלימיסאַ וטעטירעווינואַ ייב ורידוטש ופּ עיצידאַרט עקראַטש וואַ עגנאַל.

מזיסאַר טרפּב, עיצאַנימירקסיד וואַ מזיסאַר ופּ נלאַפּ ראַפּ אַ נעמ טזיוואַב מוידוטש ועד ויאַ ורעוו וראַפּ קוירמואַ ונעזעז וטנעדוטס ראַפּ אַ. טראַסטעבראַ נאַ ייב וריציטקאַרפּ מענופּ דשמ ויאַ ורמואַ רעקיזאַד רעד. נעמאַר ושוויצ טרפּב, סעידוטש יד נאַן קראַמסטעבראַ ופּוואַ טרינימירקסיד גנודליבסיואַ-טעטירעווינואַ נאַ ויאַ וריקילפּאַ וצ וליוו ופּוואַ וקרוּוו נעק.

סאָו ודיישרעטנואַ עשיפּאַרגאַעג אַד ונעזעז סע זאַ ורעהוצנאַ טיג מוידוטש מענופּ טאַטלוזער רעד יד ייב וטעטיראַנימ יד וגעוו רעמ נעק ונעמ זאַ דיז טכאַד סע. וטנעדוטס יד ופּ גנולדנאַהאַב רעד קייש עלאַנאַציאָן יד וצ טרעהעג עכלעוו וטנעדוטס ופּ עיצאַטנעזערפּער ערעכעה אַ ונעזעז סע ווו סעלוש מזיסאַר נבעלרעביאַ טריקיזיר קעלטניוועג ייז זאַ נעניימ וטנעדוטס עשימאַס יד רעבאַ. וטעטיראַנימ ופּוואַ ויאַ סעלוש ייב.

וּצ תוכניש טימ וטעטיראַנימ עלאַנאַציאָן יד ופּ טכער יד טינ ונעק וטנעדוטס לייט רעסיורג אַ ונעגנוקידלאַווראַפּ קייש סאָו קייטש וגיירק וצ ידכ ודנעוו דיז ונעק ייז ווו רעדאַ, וטעטירעווינואַ

טינן ןופ ןטנעדוטס ךס א. מינינע עשימעדאקא עניימעגלאַ ךייש סאָוו טינ ךיוא ןוא עיצאָנימירקסיד ןוא קיטכיוו ראָפּ קײטש אַזאָ ןטלאַה ןטנורגרעטניה עשימעדאקא.

זיא ןטעטיראָנימ עלאַנאָיצאַנ יד ןגעוו ןוויטקעפּסרעפּ ןייראַ טמענ סרערעל זאָ ןליוו ןטנעדוטס יז. מידומיל יז. מידומיל יז. ןוא ןטעטיראָנימ עלאַנאָיצאַנ יז ןגעוו ןוויטקעפּסרעפּ-טעטיראָנימ ןייק אָטינ זיא לאָמ טפֿאָ סע זאָ ןטלאַה יז. מידומיל יז. ןגענודליבסיוא מינימ ךס אַ ןופּ ןלייט עקיטכיוו ןיז לאָז סע זאָ טרעלקרעד.

טעטיסרעווינוא מיב. ןטנעדוטס יד טיול קיטכיוו זיא ןטעטיראָנימ עלאַנאָיצאַנ ןופּ טייקידוועזונאַ יד ןכאַרפּש-טעטיראָנימ עלאַנאָיצאַנ יד פּיוא ךעלטיזבעוו ןוא ןדליש ןגעוו ךיז ןעלדנאָה לשמל סע ןעק רעד ןגעוו ךיוא ןוא קעטאָליביב רעד ניא ןכאַרפּש-טעטיראָנימ פּיוא רוטאַרעטיל ןגעוו רעדאַ ןליוו ןטנעדוטס יד. ןכאַרפּש-טעטיראָנימ עלאַנאָיצאַנ יד פּיוא מאָלפּיד מעד ןגירק וצ טייקעלגעמ טעטיראָנימ רעלאָנאָיצאַנ אַ סעפע וצ ןרעהעג ןיילאַ סאָוו סרערעל לשמל יוו יוזאַ ןלעדאַמלאַך.

יד ןופּ ןסרוק אַד ןענעז סע סאָוו מעד ןגעוו ןוויטיזאָפּ רעייז ןיימעגלאַ ניא ןענעז ןטנעדוטס יד טאַבנאַ ךייש סאָוו מימגפּ אַד ןענעז סע סאָוו מעד פּיוא טקוקעג טינ, ןכאַרפּש-טעטיראָנימ עלאַנאָיצאַנ יד ןעמענוצקירוצ טייקעלגעמ אַ ןוא גנונעקרענאַ ןאַ ןענעז ןסרוק-ךאַרפּש זאָ טלאַה ןעמ. ןסרוק ןופּ ןכאַרפּשרעטומ עקילאַמאַ.

ךיז טלדנאָה עס. ןטעטיסרעווינוא עשידעווש יד וצ ןגאַלשראַפּ ראָפּ אַ ראָפּ UHR טלעטש פּוסל ןופּ ןעגנודליבסיוא יד, טייקידוועזונאַ יד ןוא שינעטנעק סאַד ןרעסעבראַפּ וצ ילִכ צנעוורעטניא ןגעוו ןגעק טעבראַ יד ןוא גנומענלייטנאַ יד, לאָנאַסרעפּ ןריטורקער סאַד, ןכאַרפּש-טעטיראָנימ עלאַנאָיצאַנ עלאַנאָיצאַנ יד ןופּ ןטנעדוטס טימ עיצאַרעפּאַקאָ ניא טעבראַ יד ןריפֿכרוד לאָז ןעמ. עיצאַנימירקסיד ןטעטיראָנימ.

אַ ןרישזעטאַרפּ וצ תוחילש ןכרוד מינינע עקיטכיוו עקיזאַד יד טימ רעטייוו טעבראַ UHR ייב ןטעטיראָנימ עלאַנאָיצאַנ יד ןופּ טכער יד ןרעסעבראַפּ ןוא לאָנאַסרעפּ ןריטורקער טרעטיירבראַפּ סעלוש ןשיווצ עיצאַרעפּאַקאָ יד. שינעטנעק סאַד ןרעסעבראַפּ ךיוא וצרעד ןוא, ןטעטיסרעווינוא יד רעכעלריטאַנ אַ זיא ןטעטיראָנימ עלאַנאָיצאַנ יד ןופּ סעיצאַזינאַגראַ יד ךיוא יוו צנאַטסניא ערעדנאַ ןוא טעבראַ רעקיזאַד רעד לייט.

Sammanfattning på meänkieli

Yhteenveto

Tämä raportti esittelee UHR:in tutkimus kunka oppilhaat jotka kuuluvat Ruottin kansalishiin minuriteethiin – juutalaiset, roomit, saamelaiset, ruottinsuomalaiset ja tornionlaaksolaiset – kokevat heän opin-toaijan yniversiteetilä ja korkeakouluila. Oppilhaat kansalisista minuriteeti-stä oon monivivahtheinen ryhmä; niitä oon eroja niin minuriteetitten kesken ko ittessä kussaki ryhmässä. Tutkimus näyttää kuitenkin selviä yhteisiä nimittäjiä kansalisille minuriteetile mitä koskee korkeampia opintoja.

Tutkimuksen osalistujat näkevät kokohnaisuessa vähemmän ongelmia jotka oon liitetty minuriteettikuuluvaisuutheen ko mitä net ennen oon kokehneet koulutusketjussa. Toiset korkeakoulula kohtelevat niitä ussei-miten innostuksella. Niilä oon oppimisessa hyötyä oman taustan tioista ja perspektiivistä. Oppilhaat korostavat korkeakouluoppimisen arvoa. Net kehottavat muita opiskelheen, ette helpottaa osalistumista ja vaikutusvaltaa yhteiskunnassa ja perustaa parempia elämisehtoja.

Vaikka korkakoulua koethaan enämpi suojatuksi ko muuta koulunkäyntiä, ja ko muita yhteiskuntaosia, niin nekatiiviä kokemuksia essiintyy. Kaikhiin tavalsiin ongelma oon muitten tietämättömyys kansalisista minuriteetistä. Tietämättömyys näkky monela laila: toistuvat kysymykset, näkymättö-myys, kysheenalastaminen, ennakkoluulo, eksotifieerinki ja paljon muuta. Positiivisti perustettu utelihaisuuski saattaa tuntua rasittavalta; ette tuntea ittensä ”ekstraopettajaksi” elikkä ette sitä merkithään erilaiseksi. Se lissää sitä minuriteettistressiä jotako monet oppilhaat ilmasevat.

Niin histuuriset ko nykyaikhaiset etelytykset vaikuttavat useasti tietä korkeakouluopinhoin ja etelytykshiin ette totheuttaa oppimista. Monet niistä oppilhaista tutkimuksessa jotka oon saamelaiset, tornionlaaksolaiset, ruottinsuomalaiset elikkä roomita sanovat ette het oon ensimmäiset heän perheessä jotka oon opiskelheet korkeakoulussa. Net sanovat ette heilä oon rajotettu tieto, perine ja itteluottamus suhteessa korkeamphiin opinhoin. Sitä liitethään histuurisheen assimileerinkipolitiikhaan ja syrjintämisheen. Juutalainen oppilasryhmä erottuu pitkän ja voimakhaan opintoperintheen kautta.

Tutkimuksessa essiintyy joitaki taphauksia rasismistä ja syrjinästä, olletikki rasistista kohtelua praktiikkiperiuutina. Jokku oppilhaat, olletikki roomilaisessa minuriteetissä, oon kiusoissa ette syrjintää työmarkkinoila essiintyy. Se saattaa vaikuttaa halua ette hakea korkeakoulukoulutusta.

Tutkimuksen tulokset viittaavat siihen ette niitä oon jeukraaffisia eroja kohtelussa. Yliopistoissa, aluheila joissako oon enämpi kansalisitten minuriteetitten eustajia, oon koettu olevan enämpi tietoa minuriteetistä. Mutta saamelaiset oppilhaat toistavat ette oon suurempi riski ette joutua rasismin kohtheeksi opintopaikoissa pohjosessa.

Suuri osa oppilhaista ei tiä mitä oikeuksia kansalisilla minuriteetilä oon korkeakoulula, elikkä mihinkä net saattavat kääntyä saahmaan tukea loukkauksitten ja syrjinän taphauksessa, elikkä ette saaja ylheistä akateemista tukea. Monet vähemmän opintoharjaintunheista miljöistä nostavat esile tuen ja rohkasun tärkeyttä.

Oppilhaat kannustavat opettajia ottamaan matkhaan kansalisitten minuriteetitten perspektiiviä opetuksheen. Net kokevat ette kuolutuksessa ussein puuttuu kansalista minuriteettiperspektiiviä. Net huomauttavat ette se pitäs olla ittesthääns selvä monen sorttisissa koulutuksissa.

Se oon tärkeätä oppilhaile ette kansalisia minuriteettiä tehään näkyviksi. Korkeakoulula saattaa esimerkiksi olla ette kyltit ja webbisivut oon kansalisilla minuriteettikielilä, ette kirjastot nostavat esile kirjalisuutta minuriteettikielilä ja kansalisista minuriteetistä ja kansalisilla minuriteetilä ja ette saattaa saaja ulos äksaamitoistuksen minuriteettikielilä. Oppilhaat näkevät esikuvitten tärkeyden esimerkiksi ette kouluttava opetushenkilöt itte kuuluvat johonki minuriteethiin.

Oppilhaat oon kaikin kauhean positiiviä ette niitä oon yniversitettikoulutuksia kansalisissa minuriteettikielissä, vaikka net korostavat puutteita kursitarjonassa. Kielikursia piethään tunnustuksenna ja maholisuutena ette saaja takashiin alkuperäkielet.

UHR antaa lopuksi usseita ehotuksia Ruottin yniversiteetile ja korkeakouluile. Net koskevat toimia tionnostavuuete ja näkyväksitekemiselle, koulutuksia kansalisissa minuriteettikielissä, laajenettua rekryteerinkiä ja laajempaa osalistumista ja syrjintää vasten. Työtä pittää tehdä keskustelussa oppilhaitten kansa kansalisista minuriteetistä.

UHR jatkaa näitten tärkeitten kysymyksitten työtä tehtävän kautta ette etistä laajenettua rekryteerinkiä ja kansalisitten minuriteetitten oikeuksia korkeakoulula, ja viraston laajempaa työtä ette lisätä kompetensiä. Yhtheistyö opintopaikoitten ja muitten virastoitten kansa ja kansalisitten minuriteettiorganisasuunitten kansa oon luonolinen osa siitä työstä.

Sammanfattning på romani arli

Sakhedibe

Akava raporti prezentirinela e UHR:eskiri studija sar o studentija kola tane e Švedijakere nacionalno minoritetija – o javidie, o roma, o samia, švedikane fincia hem o tornedalicia – sar haljovena plo studiribaskoro vreme ko univerziteti hem ko učeškole. O studentija kotar o nacionalno minoritetija tane pherdo razne grupe; isi razlika maškar o minoritetija hem ko olengere grupe. Ama i studija sikavela jek zaedničko buti bašo nacionalno minoritetija keda i ko pučiba o učeder studie.

Generalno okola so lena than ki studija dikhena akana pohari problemija so šaj te phanden pe upri olende sar minoritet, ola na dikhena odola pharipe sar angleder ko školujbaskoro sindžiri. Buteder var olenge sikavela pe interesi kotar o javera manuša ki učiškola. Olen isi korist kotar o džanibe hem i perspektiva kotar olengoro palunipe ko olengere studie. O studentia vazdena upre e učeškolakoro studiribaskoro o vrednost (kučipe). Ola stimulinena e javeren te studirinen, kaj te šaj te ločharen o lejbe than hem o uticibe ko društvo hem te čhiven šukar fundamenti bašo pošukar dživdibaskere preduslovija.

Uzal odova da so i učiškola doživinela pe sar jek porahati than kotar o anglederutno školakorodžajbe nego ko javera društvoskere kotora, pale ovena disave negativna doživiba. O najobično problemi tano e javere manušengere nadžaniba bašo nacionalna minoritetija. O nadžanibe dikhela pe ko jek redo buča: buča so pale pučena pe, na ovena dikhle, na ovena zorakerde, predra-sude, ovena dikhle sar egzotikane džene thaj javera buča. Tegani hem okola pozitivna interesirime dikhiba šaj te doživinen pe sar phare buča; manušeske avel pe kaj tano sar jek "ekstra sikavno" ja pale te sikavel pe upri džikaste najea sar džiko so tano javerčhane. Odova kerela but studentija te haljon kaj isi olen minoritetikano stresi.

O drumo bašo ušeškolakere studiriba hem o preduslovija te završinen pe o studie, ovena uticime kotar o istorikane hem kotar akanutne preduslovija. But džene ki akaja studija kola tane samia, tornedalija, švedikane fincia ja pale roma, ola vakerena kaj ola tane jekto kotar i familia so studirindže sine ki učiškola. Ola vakerena kaj olen isi ograničimo džanibe, tradicija ja pale pakibe upri peste keda vakerela pe bašo uče studiriba. Odova tano phanlo e istorikane asimiliribaskere politikaja hem diskriminiribaja. I javudikani studiribaskiri grupa ulavela pe sar jek grupa so isi olen bari hem zorali studiribaskiri tradicija.

Ki studija sikavela pe kaj isi disave rasistikane thaj diskriminiribaskere oviba, angleder sa rasistikane dodžariba ko praktikengere periodija. Maškar disave studentija isi dar bašo diskriminiribe ko butikeribaskoro kurko palo studiribe, angleder sa maškar o romano minoriteti. Odova šaj te uticinel upro mangibe te rodel pe ušeškolakoro školujbe.

O rezultati ki studija signalirinela kaj isi geografikane javeripa bašo dodžaribe. Haljovela pe kaj isi bareder džanibe bašo minoritetija ko sikljojaskere institucie ko thana kori so isi bareder reprezentacija taro disavo nacionalno minoriteti. Ama o samikane studentija vakerena kaj isi bareder riziko te ovel pe čhivdo ko rasistipe ko sikljojaskere institucije ko sever.

Jek baro kotor kotar o studentija na džanena save pravija isi e nacionalno minoriteten ki učiškola, ja pale kori šaj te džan kaj te šaj te del pe lenge dumo keda ovena ladžakerde hem diskriminirime, ja pale bašo generalno akademikano dumodejbe. E dumodejbaskoro hem e zordejaskoro značaj vazdela pe kotar but manuša so nane olen bari studiribaskiri navika.

O studentija vakerena e sikavnenge te len i perspektiva bašo nacionalna minoritetija ko sikavibe. Ola haljovena kaj but vare nane jek nacionalno minoritetikani perspektiva ko sikavibe. Ola vakerena kaj trebela te keren pe asavke kotora ko razna sikaviba.

Te dikhavkeren pe o nacionalno minoritetija tani važno buti e studentenge. Ki učeškola šaj ko primer te oven disave oznake hem webbriga te oven ko nacionalno minoritetikane čhiba, i biblioteka te vazdel literatura ko nacionalno minoritetikane čhiba isto adžahar bašo hem kotar o nacionalno minoritetija a isto hem te šaj te lel pe diploma ki jek minoritetikani čhib. O studentija dikhena kobor tane važna o šukar primerija kori so o sikavibe ovela kotar o personali soj jek kotor kotar disavo minoriteti.

O studentija tane generalno but pozitivna kaj isi univerzitetikane kursija ko nacionalno minoritetikane čhiba, uzal odova da so isi olen disave slabostija sar kursi. Upro čhibjengere kursia dikhela pe sar jek priznajbe hem šajpe te lel manuš palal pli čhib.

O UHR dela ko krajo jek redo predlogija bašo Švedijakere univerzitetija hem učeškole. Vakerela pe bašo o merke bašo barakeribaskoro džanibe hem dikhavkeribe, sikavibe ko nacionalno minoritetikane čhiba, buvljardo regrutiribe hem buvljardo lejbe than premal o diskriminiribe. Odoja buti trebela te kerel pe ko dialogo e studentencar kotar o nacionalna minoritetija.

O UHR kerela buti akale važna pučibencar ple dende butikeribaja (zadačaja) te vazdel upre jek buvljardo regrutiribe hem e nacionalno minoritetengere pravija ki učiškola, hem ki vlasteskiri pobuvli buti bašo kompetencijakoro barakeribe. I buti maškar o sikavibaskere institucie hem o javera vlastija, a isto adžahar e nacionalno minoritetengere organizaciencar tano jek normalno kotor kotar odoja buti.

Sammanfattning på romani kalderas

Skurto divano

Ande gado rapporto sikhavel UHR:s studie sar studentori kaj si khatar le Svedoske nationalne minoritetori -judovori, rom, samer, svedoske finishanori aj torndedalingar – sar von asharen pengi vramja sar studentori kana phiren po universiteto aj fakulteto. Studentori khatar nationalne minoritetori si jekh gruppa kaj si la pherdo riga aj naj sa jekh fjalo maskar le minoritetori aj vi andre ande repsektivno gruppa. Numa amaro rodejim osikhavel ke si uni khotora pa le nationalne minoritetori kaj sa jekh fjalo kana si pe maj vuze studier.

So si sa jekh fjalo o dikhimos si ke asharen maj xanci problemori karing lengo te si minoritet osar maj anglal pe kaver thana kana pherde ande skola. Butivar arakhen manushen kaj si lashe karing lende pe fakultetori. Von shaj haznin pengi zanglimos aj dikhimos khatar von aven kana phiren ande fakultetori. Le studentori sikhaven ke si lenge kuchi e buchi pe fakulteto. Phenden kaj kaver zene te phiren ande skola, te shaj kerdol maj vushoro te aven andre ando khetanimos aj te avel asho profundo te shaj trajin maj mishto ando them.

Vi te si o fakulteto maj lasho khatar kaver skoli, aj vi khatar kaver riga khatar o khetanimos, maladolpe xoro klimata. Savo problemo kaj si maj normalno si ke naj kaj le kaver manush zanglimos pa le nationalne minoritetori. Kaj naj len zanglimos sikhadol pe kana kaver zene phenen: si len butivar sa jekh fjalo pushimos, naj vazdine ande buchi, diskriminatcija, exotifitacija aj maj dur. Vi te si pozitivno kaj kamen te zanen pa lende shaj ashardol phares; ashardol ” ke si o manush sar extra sicharitori ” vaj sikhaves kavrenge ke san kaver fjalo. Gado si kaj butivar kaj asharen stress o minoriteto aj vi phenen.

O drom kaj fakulteto aj so birin te keren pengi buchi, si butivar hamime karing lengi historija aj sar si adzes. But zene khatar le studentori kaj si andre ando studie kaj si samer, tornedalingar, svedoske finishanori vaj rom phenen ke von si le anglune ande pengi vitca kaj phiren ande fakulteto. Phenen ke naj len sa jekh fjalo zanglimos, traditacija aj e zor te pashen ande peste korkoro te phiren ando fakulteto. Gado si phanglo kaj historjiako assimilicijako politika aj diskriminatcija. O judivitsko gruppa pe studentori si kaver fjalo kel ende si jekh lungo aj zoralo traditacija karing fakulteto.

Ando research sas uni kaj nakhle rasismo aj diskriminatcija tela e vramja kana kerde pengi praktika. Sikhavel ando research ke si bari dar te nakhen diskriminatcija pe buchi kaj uni studentori, maj but maskar le rom. Gado si kej bajo ke butivar chi mangel te roden edukacija ando fakulteto.

Resultato ando research sikhavel ke maladol pe geografitsko ke naj sa jekh fjalo. Ashardol ke si maj baro zanglimos pa minoritetori kaj fakultetori kaj si maj vuzo representacija pe minoritetori. Numa samiska studentori phenen ke si maj bari chansa te nakhen rasismo ando fakulteto ando norrlanto.

But anda le studentori chi zanen pengi chacimata sar nationalno minoriteto kaj jekh fakulteto, vaj kaj te boldel pe te lel azutimos te nakhla diskriminacija, vaj sar te lel generellno akademitsko azutimos. Vazno si lenge te len azutimos aj te des zor phenen but zene khatar le studentori kaj naj sikhade te phiren ande skola.

Studentori phenen kaj le sicharitorija te len andre o dikhimos karing nationalne minoritetori ande pengi sicharimos. Butivar asharen ke naj dosta perspektivo karing nationalne minoritetori ando sicharimos. Phenen ke trubol te avel normalne khotora ande pherdo edukaciji.

Te sikhaves pa le nationalne minoritetori si vazne kaj le studentori. Pe fakulteto shaj avel ke si skyltori pe minoritenge chiba, e biblioteka te vazden opre litteratura pe minoritenge chiba pa aj khater nationelane minoritetori aj te shaj len avri pengi examen dokumento pe jekh minoritengo chib. Studentori si lenge vazne te avel manush pe fakulteto kaj si khatar jekh minoriteto.

Studentori si defjal pozitivna ke si pe universitetori kursori pe minoritenge chiba, numa phenen ke naj dosta kursero. Chibako kurso si ke premin aj si jekh chansa te len palpale pengi chib.

UHR sikhavel uni punktori kaj Svedoske universitetori aj fakultetori. Si te thon zor te vazden opre o zanglimos aj te sikhaven opre le minoritetori, te buflol o rekryteringo aj te buflol te avel maj but studentori kaj si minoritetori aj te keren buchi karing diskriminacija. E buchi trubol te avel ande jekh than mit le studentori kaj si khatar le nationalne minoritetori

UHR kerel buchi maj dur pe gadala vazne pushimata te shaj buflol o rekryteringo aj pa o chachimmos karing le nationalne minoritetori ande fakultetori, aj vi karing foroske raj te buflol o zanglimos. Te keren buchi ande jekh than mit kaver fakultetori aj kaver foroske raj numa vi mit minoritenge organisaciji sar jekh normalno khotor ande buchi.

Sammanfattning på romani lovara

Skurto skiripe

Kado raporto presentulij UHR:oski studia sar studentura khaj si anda Švedoske natsionalne minoritetura – zidevura, rome, sami, šveditska finlanderura thaj tornedalingar – ačaren pengi studiaki vrama pe universitetura thaj uče školi. Studentura anda e natsionalne minoritetura si jekh grupa khas si but diferentne rigħa; si diferensia vi maškar e minoritetura thaj vi andral ande peske grupi. Studia sikavel vi kade semnura khaj si zurale pe e natsionalne minoritetura kana dikhel pe, pe maj uče studi.

Pa intregi studi dikhel e partisipantura ande studia maj tsera problemura pangle khaj o panglipe khaj minoritetno panglipe sar khaj von ačarde maj angle ande penge studi ando trajo. Butivar dikhel kaver pe lende kusa jekh intereso pe maj uče studi. Len si xasna khatar žanglipe thaj perspektivi khatar pengo trajo ande penge studi. Studentura phenen ke kadi vrama si lenge kuč khaj phiren pe maj uče studi. Von phenen vi kaverenge te džan te studjolin, te keren maj lokho e partisipatsia thaj zor ando them thaj te den grundo pe maj laše trajoske konditsi.

Vi te si kade ke ačarel pe ke e uči škola si maj pačaki sar e kaver školi maj anglal, thaj maj kaver sar kaver kotora ando them, ačaren von vi negativne bajura. Maj normalno problemo si kaverengo bi džanglipe pa e natsionalne minoritetura. O bi džanglipe sikadžol pe kaveres: maj but sa kasave pušimata, khaj či dičon, avri pušle, nasul ghindura pa lende egsofikatsia thaj vi kaver bajura. Vi pozitivno dikhipe khaj si normalno ačardžol pharo; te ačares tu sar “ekstra sikavno“ vaj te ave diklo maj kaver. Kado del kodo minoritetno stresko khaj but anda e studentura phenen.

O drom khaj uče studi thaj o drom te nakhavel pe e studi, si butivar tela influatsia khatar historične thaj adžesutne konditsi. But anda e studentura khaj si ande studia si sami, tornedalingar, šveditska finlanderura vaj rom phenen ke von si e anglune ande pengi familja khaj studjilin pe uče studi. Von phenen ke si len limitovano žanglipe, traditsia thaj pačape ande pende ande relatsia khaj uče studi. Kado si panglo khaj jekh historično asimiliatsiaki politika thaj diskriminatsia. E zidovitsko studentongi grupa parudžol pe ande kado kusa jekh lungo zurali traditsia ande studi.

Ande studia sikadžol pe vi uni buča kusa rasismo thaj diskriminatsia, maj but rasistično inkeripe tela praktikake vrami. Si vi dar pa diskriminatsia pe bučako marketi pala studi khaj uni studentura, maj but ande romani minoriteta. Kado šaj te efektulij o kamipe te rodel pe maj dur uče studi.

Resultato ande studia sikavel ke si vi geografično diferensia ando dikhipe maškar e manuš.

Ačardžol pe ke si maj but džanglipe pa minoritetura ande školi khaj si maj bari representantsia khatar natsionalne minoritetura. Feri e samitska studentura phenen ke maj baro riziko si te aresen rasismo ande školi opre ando them.

Jekh baro kotor anda e studentura či džanen save čačimata si natsionalne minoriteton kana phiren ande uče studi, vaj khaj te bolden pe kana trobuj len žutipe te si varikhon lenge nasul vaj kerel diskriminatsia pe lende, vaj feru te mangan akademično žutipe. Kodo ke važno si te lel pe žutipe thaj dumo si opre vazdime khatar but žene anda maj tsine thana khaj naj but sikle te studjolin.

Studentura den zor penge sikavnen te len karing phende perspektiva karing e natsionalne minoritetura ande lengo sikajipe. Von ačaren ke xibazi butivar jekh perspektiva khatar e natsionalne minoritetura ando sikajipe. Von phenen ke trobujas te aven stale punktura ande but diferentne edukatsi.

Te aven sikade e natsionalne minoritetura si vazno e studentonge. Pe uče školi šaj te aven sar eksemplo stilbura vaj informatsia thaj internetoske riga pe natsionalne minoritetne šiba, te vazden opre biblioteki literatura pe minoritetne šiba thaj te birin e studentura te len pengi diploma pe minoritetne šiba. Studentura dikhen ke vazno si te aven manuš khaj kaver anda e minoritetura birin te dikhen opre (förebild).

Studentura si maj but pozitivne ke si kursura pe universitetura pe natsionalne minoritetne šiba, vi te phenen je xibazi ande kursonge alosarimata. Šibake kursura dikhel pe sar jekh pindžaripe te avel jekh šajipe te les palpale e purane šiba (ursprungsspråken).

UHR del po agor uni propozalura khaj e Švedoske univeritetura thaj uče školi. Kodo si pa buča (insatser) te vazdel pe opre o džanglipe thaj o sikajipe, edukatsia ande natsionalne minoritetne šiba, maj bulxo rekritatsia thaj maj bulxi partisipatsia karing diskriminatsia. E buči trobuj te avel ande jekh dialogo kusa e studentura anda e natsionalne minoritetura.

UHR kerel maj dur buči kusa kadal vazne pušimata pa peski misia te bulxarel pe rekritatsia thaj e natsionalne minoritetonge čačimata ande uči škola, thaj andral ande themeski organizatsia te avel maj bulxi buči kusa kompetensia. Jekh buči kusa školi thaj kaver themeske organizatsikhetanes kusa natsionalne minoritetonge organizatsi si jekh naturalno drom ande kadi buči.

Sammanfattning på sydsamiska

Iktedimmie

Daate reektehtse UHR:n goerehtimmiem ähpiedahta gusnie studenth mah Sveerjen nasjonaale unnebelåhkojde lihtsegh judarh, romerh, saemieh, sveerjesoemeladtjh jñh torneladtjh – dej studijeboelhkem universiteetine jñh jilleskuvline dååjrehtieh. Studenth nasjonaale unnebelåhkojste leah akte gellielaaketje dåehkie, desnie naan joekehtsh dovne unnebelåhkoj gaskem jñh fiereguhtene dåehkesne. Goerehtimmie vuesehte tjjelke tjåenghkies neebnemh dejtie nasjonaalen unnebelåhkojde gosse lea jollebe lohkemen bijre.

Gellie goerehtimmielhtsegh goerehtimmesne unnebe dåeriesmoerh utnieh unnebelåhkoe-govlesovvemasse enn aarebi dååjrehtamme ööhpehtimmesne. Daamtaj dah jeatjah almetjh jilleskuvlesne murriedieh. Dah aevhkiem utnieh dejstie maahtojste jñh vuajnojste mah leah sijjen jñtsh maadtoste ööhpehtimmesne. Dah studenth aarvoem jilleskuvleööheptimmide tjertestieh. Dah mubpide skreejrieh lohkedh, juktie sjiehteladtedh meatan årrodh siebredahkesne jñh vääromem utnedh hijven jieledvuekide.

Jilhts jilleskuvle dååjrehte goh jienebh raefesne enn aarebi skuvlesne, jñh jeatjah lehkesne siebredahkesne, dellie negatijven dååjrehtimmieh gäävnesieh. Dñhte siejhmemes dåeriesmoere lea jeatjebi mielh unnebelåhkoj bijre. Dah eah daejrieh unnebelåhkoj bijre jñh maahta v.g. : gihtjedh gellien aejkien, ovvååjnoes sjñdtedh, eksofijeereme, åvtelh-aarvoe jñh jienebe. Aaj positjive tjetskehkevoete maahta gieve sjñdtedh: domtedh goh “lissie-lohkehtæjja” jallh jeatjahlaakan. Daate lea meatan dennie unnebelåhkoejraessesne mij gellie studenth utnieh.

Baalka jilleskuvleööheptimmide jñh krievenasside juktie ööhpehtimmiem tjñrrehtidh daamtaj dovne histovrijen jñh daaletje tjñjen tsiehkieh baajnehtidh. Jñjnje studentijste goerehtimmesne gieh saemieh, torneladtjh, sveerjesoemeladtjh jallh romeerh jiehtieh dah leah dah voestes dan fuelhkesne gie jilleskuvlesne lohkeme. Dah buerkiestieh dej leah vaenie maahtoe, aerpievoete jñh jñjtjearsoesvoete relasjovnine jollebe lohkeminie. Dñhte histovrijen assimileeremepolitihken jñh sierredimmien gaavhtan. Judarh joekehte guhkies jñh nænnoes studijaerpievuekine.

Giehtjedimmesne naan gille tsiehkieh rasismen jñh sierredimmien bijre bætieh, joekoen rasistesle dååjrehtimmie praktihke boelhkine. Asve gäävnese sierredimmiem barkoemaarhnesne lohkemen mænngan säemies studenth jiehtieh, sjñere romeeri unnebelåhkojne. Daate maahta væljoem baajnehtidh jilleskuvleööheptæmman ohtsedidh.

Goerehtimmiem illedahke daejrehte geograafeles joekehtsh gâåvnesieh guktie dâastoiehtieh. Dâåjrehte stuerebe maahtoe unnebelâhkoej bijre gâåvnese lohkesesijjine dajvine gusnie jienebh nasjonaale unnebelâhkojste. Mohte saemien studenth jiehtieh stuerebe vaahra rasismem dâåjrehtidh lohkesesijjine noerhtene.

Jienebh studentijste eah daejrieh mah reaktah nasjonaale unnebelâhkoeh utnieh jilleskuvlesne, jallh gïem edtjeh bieljelidh jis sierredamme, jallh siejhme akademijen dâarjoem âtna. Vihkeles dâarjoem jih skreejremem âadtjodh jiehtieh jienebh unnebe studijevaane byjresijstie.

Studenth lohkehtæjjide skreejrieh perspektijvem meatan vaeltedh dej nasjonaale unnebelâhkoej bijre lierehtimmesne. Dah dâåjrehtieh ij leah naan nasjonaale unnebelâhkoeperspektijve lierehtimmesne. Dah jiehtieh dihte edtja meatan ârrodh ovmessie ööhpehtimmine.

Nasjonaale unnebelâhkojde vâåjnesasse biejedh lea vihkeles studentide. Jilleskuvlesne maahta vuesiehtimmiem gaavhtan skilth jih websæjroeh nasjonaale unnebelâhkoegïeline gâåvnesidh, gærjagâetieh gelkieh litteratuvrem buektedh unnebelâhkoegïeline jih aaj unnebelâhkoej bijre jih unnebelâhkojste jih aaj maahta eksaamenetjaalegem âadtjodh unnebelâhkoegïelesne. Studenth utnieh joekoen vihkeles âvteguvvieh utnedh, goh barkijh mah vuesiehtimmiem gaavhtan ööhpehtieh, mah leah ellen jeenjemes unnebelâhkojde.

Studenth leah jeenjemasth dan positijve universiteetekuvsjh gâåvnesieh nasjonaale unnebelâhkoegïeline, jalhts dah ovmessie vuekieh kurse-faale-nassesne eah dan hijven. Gïelekursh vuajnalgieh goh akte bæjhkoehimmie jih nuepie aalkoegïelem bâåstede vaeltedh.

UHR minngemosth raeriestimmieh vadta Sveerje universiteetide jih jilleskuvlide. Dah leah râajvarimmieh mah edtjeh maahtoem bijjiedidh jih vâåjnesasse biejedh, ööhpehtimmiem dej nasjonaale unnebelâhkoegïeline, jih aaj barkoem jeananidh jih almetjidie eevtjedh mah sierredimmiem vuestie berkieh. Barkoem tjirrehte soptsestalleemisnie studentigujmie dejstie nasjonaale unnebelâhkojste.

UHR daejnie vihkeles gyhtjelassine vijrebe barka dan stillemistie gellielaaketje dâårrehtimmiem jih dej nasjonaale unnebelâhkoej reaktah evtiedidh jilleskuvlesne, jih aaj âejvieladtji stuerebe barkosne maahtojne. Ektiebarkoe lohkesesijjine jih jeatjah âejvieladtjine jih nasjonaale unnebelâhkoorganis-asjovnine lea iemeles bielie daehtie barkoste.

Referenser

Centrum för multietnisk forskning (2009) *Kunskap för egenmakt. Minoritetskvinnor och folkbildningen*.

Uppsala universitet. ISBN: 978-91-86531-00-3.

Council of Europe, Committee of Ministers (2023-04-19) Recommendation CM/RecChL(2023)2 of the Committee of Ministers on the application of the European Charter for Regional or Minority Languages by Sweden. https://search.coe.int/cm/pages/result_details.aspx?objectid=0900001680aaf818 (Hämtad: 2023-08-22)

Diskrimineringslag (2008:567)

Diskrimineringsombudsmannen (2022) *Undersök, åtgärda och utbilda En analys av universitets och högskolors arbete med aktiva åtgärder för att motverka diskriminering av studenter*. Rapport 2022:5. ISBN: 978-91-88175-33-5

Elenius, Lars (2022) *Nationalstaten och de nationella minoriteterna. Forum för levande historia*. Forum för levande historia. <https://www.levandehistoria.se/wp-content/uploads/2022/10/Nationalstaten-och-de-nationella-minoriteterna-En-faktatext-av-Lars-Elenius.pdf> (Hämtad 2023-01-20)

Europeiska stadgan om landsdels- eller minoritetsspråk (SÖ 2000:3).

Förordning (2012:811) med instruktion för Universitets- och högskolerådet

Högskoleförordning (1993:100)

Högskolelag (1992:1434)

Forum för levande historia (u.å.) *Antisemitism då och nu*. <https://www.levandehistoria.se/undervisningsmaterial/antisemitism-da-och-nu> (Hämtad 2022-11-27)

Hilding, Lars-Olof (2000) *Det börjar hemma. Om föräldrastöd och högre utbildning*. I: SOU 2000:47. *Mångfald i högskolan. Utredningen om social och etnisk mångfald i högskolan*. Utbildnings- och kulturdepartementet, Stockholm: Fritzes offentliga publikationer.

Institutet för språk och folkminnen (2021-05-28) *Om nationella minoritetsspråk och nationella minoriteter*. <https://www.isof.se/lar-dig-mer/kunskapsbanker/lar-dig-mer-om-nationella-minoritetssprak/om-nationella-minoritetssprak> (Hämtad 2023-02-15)

Katzin, Mirjam (2018) *Skolgårdsrasism, konspirationsteorier och utanförskap. En rapport om antisemitism och det judiska minoritetsskapet i Malmös förskolor, skolor, gymnasier och vuxenutbildning*. Malmö stad och Judiska församlingen Malmö.

Lag (2009:724) om nationella minoriteter och minoritetsspråk.

- Lundström, Markus och Wendt Höjer, Fanny (2021) *Erfarenheter av rasism i kontakt med svenska myndigheter och andra offentliga verksamheter – en kunskapsöversikt*. Forum för levande historia. ISBN 978-91-86261-83-2.
- Länsstyrelsen Stockholm (2021) *Minoritetsstress i praktiken*. ISBN: 978-91-7937-122-7 <https://www.vidganormen.se/minoritetsstress-i-praktiken/> (Hämtad: 2022-11-25)
- Minoritet.se <https://www.minoritet.se/>
- Minoritet.se (2020) *Nationella minoriteter i Sverige*. <https://www.minoritet.se/6167>
- Minoritet.se (2022-09-20) *Romska grupper*. <https://www.minoritet.se/6101>
- Nationalencyklopedin. Exotifiering (u.å.) <https://www.ne.se/s%C3%B6k/?t=uppslagsverk&q=exotifiering> (Hämtad 2022-11-14)
- Ramkonvention om skydd för nationella minoriteter (SÖ 2000:2)
- Regeringen.se (2023-07-05) *Fler ska ha rätt till undervisning i nationella minoritetsspråk*. <https://www.regeringen.se/regeringens-politik/nationella-minoriteter/> (Hämtad: 2023-08-15)
- Regeringen.se (2023) *Så arbetar Sverige med nationella minoriteter*. <https://www.regeringen.se/regeringens-politik/nationella-minoriteter/sa-arbetar-sverige-med-nationella-minoriteter/> (Hämtad: 2023-06-28)
- Regeringsbeslut (2022-03-10) Ku2022/00584. *Uppdrag till Lunds universitet, Stockholms universitet, Umeå universitet och Södertörns högskola att stärka de nationella minoritetsspråken*. <https://www.regeringen.se/regeringsuppdrag/2022/03/uppdrag-till-lunds-universitet-stockholms-universitet-umea-universitet-och-sodertorns-hogskola-att-starka-de-nationella-minoritetsspraken/> (Hämtad: 2023-04-14)
- Regeringskansliet, Kulturdepartementet (2022-04-28) *Handlingsprogram för bevarande och främjande av den nationella minoritetsspråken*. <https://www.regeringen.se/informationsmaterial/2022/04/handlingsprogram-for-bevarande-och-framjande-av-de-nationella-minoritetsspraken/> (Hämtad: 2023-06-14)
- Riggins, Stephen Harold, 1995. *The Language and Politics of Exclusion Others in Discourse*. London, Routledge. ISBN-10: 0761907297
- Rodell Olgaç, Cristina (2020). Sverige, skolan och de fem nationella minoriteterna – från monokulturalitet och enspråkighet till interkulturell pedagogik och social rättvisa. I Hill, H. (red.) *Perspektiv på interkulturalitet*. Södertörn Studies in Education 3. Huddinge: Södertörns högskola. ISBN 9789188663894. (85–109) <https://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:1391070/FULLTEXT01.pdf> (Hämtad 2023-02-16)

Spetz, Jennie (2021) *Nationella minoriteter 2020. Vad vet Sveriges befolkning om dem?* Institutet för språk och folkminnen, Länsstyrelsen i Stockholm, Sámediggi.

<https://www.isof.se/lar-dig-mer/publikationer/publikationer/2021-02-25-nationella-minoriteter-2020> (Hämtad 2023-03-01)

SOU 2022:32 *Ko ihmisarvoa mitathiin Tornionlaaksolaisitten, kväänitten ja lantalaisitten eksklyteerinki ja assimilerinki. Då människovärdet mättes.*

Exkludering och assimilering av tornedalingar, kväner och lantalaiset.

Delbetänkande av Sannings- och försoningskommissionen för tornedalingar, kväner och lantalaiset. Stockholm, Regeringskansliet. ISBN 978-91-525-0403-1 (pdf) ISSN 0375-250X.

Svenska akademien (2022) *SAOL. Andrafiering* <https://svenska.se/saol/?sok=andrafiering&pz=4> (Hämtad 2022-12-14)

UHR (2017). *Utbildning går i arv. Inställning till högre utbildning bland svenska folket. Rapport 2017:3*

UHR (2016) *Kan excellens uppnås i homogena studentgrupper? En redovisning av regeringsuppdraget att kartlägga och analysera lärosätenas arbete med breddad rekrytering och breddat deltagande.* ISBN 978-91-7561-033-7

UHR (2017) *Utbildning går i arv. Inställning till högre utbildning bland svenska folket. Rapport 2017:3.* ISBN 978-91-7561-044-3

UHR (2018) *Vad kan den svenska högskolan göra för ungdomar från Sveriges nationella minoriteter? Intervjuer med judiska, romska, samiska, sverigefinska och tornedalska gymnasieungdomar om högskolestudier.* Rapport 2018:4. ISBN 978-91-7561-051.

UHR (2022) *Ett vidgat perspektiv på breddad rekrytering. Statistiska analyser av studier, arbete och livsbanor, 2000–2019.* Rapport 2022:8. ISBN 978-91-7561-104-4.

UHR:s webbplats: *Utbildningsstatistik nationella minoriteter.* <https://www.uhr.se/lika-mojligheter/nationella-minoriteter/utbildningsstatistik-nationella-minoriteter/>

Universitetskanslersämbetet (2023-02-01) *Registrerade studenter per ämnesgrupp (läsåår).* <https://www.uka.se/vara-resultat/statistik/hogskolan-i-siffror> (Hämtad 2023-02-15)

Österberg, Oscar (2021) *Minoritet i historien.* Forum för levande historia Hämtad 2022-11-14) ISBN 978-91-86261-81-8

Länsstyrelsen i Stockholm (u.å.) *Nationella minoriteter och minoritetsspråk.* <https://www.lansstyrelsen.se/stockholm/samhalle/social-hallbarhet/manskliga-rattigheter-och-demokrati/nationella-minoriteter-och-minoritetssprak.html> (Hämtad 2023-05-05)

Bilagor

Bilaga 1: Mer utförligt om metod

Inbjudan att delta i studien riktades till personer som tillhör en (eller flera) av de nationella minoriteterna, som studerar vid något lärosäte i Sverige eller som har studerat senast 2019. Personer som av olika anledningar inte börjat studera har alltså inte ingått i studien.⁶⁵

Studien genomfördes med kvalitativ metod. Ambitionen var från början att genomföra gruppintervjuer på plats. Det visade sig vara svårt att genomföra i praktiken. Därför kompletterades studien med en webbaserad enkät för att få in ett större underlag av svar. Enkäten och intervjuerna utgick från i huvudsak samma frågor, se bilaga 2 och 3. Samtliga intervjuer genomfördes enskilt, och alla utom två genomfördes digitalt (en gjordes via telefon och en via fysiskt möte).

Inbjudan till att delta genom intervju eller enkät spreds på en rad sätt: förutom genom UHR:s egna kommunikationskanaler även via minoritetsorganisationer, relevanta evenemang, webbplatser och Facebookgrupper, kampanj i sociala medier, informationslappar på universitetsområden samt utskick via de lärosäten som har särskilda uppdrag kring de nationella minoritetsspråken.

Intervjuerna pågick mellan april och november 2022 och gav 26 svar. Enkätstudien pågick under samma period som intervjuerna men gjordes i två omgångar (med mindre justering) och gav 25 svar. Se figur 2.

Figur 2: Antal svarade och fördelning bland grupper och kön

	Antal svar	Varav intervju	Varav enkät	Antal Kvinnor	Antal Män
Judar	7	4	3	3	4
Romer	8	8	0	6	2
Samer	15	4	11	12	3
Sverigefinnar	8	4	5	6	2**
Tornedalingar	12	6	6	7	5
TOTALT:	51*	26	25	34	14

*48 enskilda personer men vissa har dubbel identitet. De har därför räknats in i två grupper.

** En person avstod ifrån att uppge kön.

Åldersfördelningen bland dem som svarat är:

- 16 personer som är 40 år eller äldre,
- 11 personer som är 31–40 år,

65 Studiens avgränsning innebär att det inte går att dra några slutsatser om barriärer eller andra anledningar till att avstå att påbörja studier.

- 8 personer som är 26–30 år,
- 11 personer som är 25 år eller yngre,
- 3 personer som inte angav ålder.

Deltagarna i studien är olika gamla. De yngre känner inte alltid igen sig i det som de äldre vittnar om. Det kan alltså finnas generationsskillnader, men studien omfattar för lite data för att dra slutsatser om det, liksom om könsskillnader. Ett fåtal deltagare har berört könsroller, även om det inte ställdes någon uttalad fråga om det.

Om deltagarna och utfallet

Det har inte gjorts någon avgränsning vad gäller ålder eller kön, campusstudenter eller distansstudenter, olika grupper inom varje nationell minoritet, utan målet var att ha en spridning. Några saker kan dock noteras angående deltagarna och utfallet.

För det första var det många av som valde att delta i studien som hade ett personligt engagemang i frågan om nationella minoriteter, antingen kopplat till sin egen identitet, eller som en bredare samhällsfråga. För det andra var relativt många som deltog över 40 år. Det kopplas delvis till den tredje aspekten, nämligen att flera deltagare studerade sitt minoritetsspråk. Några deltagare förklarade att de tog igen möjligheten att studera sitt modersmål (framför allt meänkieli), som de inte haft möjlighet till under sin skolgång. En annan bidragande orsak som uppgavs av några deltagare var att begränsad studievana inom familjen gjort att de dröjt med sitt beslut att studera. För det femte, och möjligen viktigaste, identifierade sig intervjupersonerna ofta med olika varieteter inom de fem nationella minoriteterna.

Sådana aspekter, liksom omfattningen av studien påverkar förstås resultaten på olika sätt. Även om studien möjligen hade vunnit på fysiska möten och fler deltagare så fanns det en stor samstämmighet i studenternas erfarenheter. När det gäller deltagarnas engagemang så kan sägas att de som hade ett bredare engagemang ofta kunde ge bredare reflektioner utifrån fler personer än bara sin egen upplevelse. Deltagarnas olika perspektiv från olika varieteter inom minoritetsgrupperna gav en bred bild. Det var, som nämnt i rapporten, också en starkt bidragande orsak till valet av en i huvudsak tematisk analys av resultaten.

Studenterna som deltog i studien har studerat vid följande 18 lärosäten⁶⁶:

- Chalmers
- Göteborgs universitet
- Högskolan Dalarna
- Högskolan i Borås
- Högskolan i Gävle
- Karolinska institutet
- KTH
- Kungliga Musikhögskolan
- Linköpings universitet

⁶⁶ Lärosätena som är representerade ligger både inom förvaltningsområden och utanför.

- Luleå tekniska universitet
- Lunds universitet
- Malmö universitet
- Mittuniversitetet
- Stockholms universitet
- Södertörns högskola
- Umeå universitet
- Uppsala universitet
- Örebro universitet

Kvalitetsgranskning

Kvalitetsgranskning har skett i flera steg och med olika parter. För det första har frågorna till undersökningen samt resultaten stämts av i samråd med nationella minoritetsorganisationer. För de minoriteter där antalet respondenter varit litet har samråd spelat en viktig roll för att stämma av och reflektera över resultat. För det andra har det skett en intern kvalitetsgranskning av både studiens upplägg, resultat och rapport. För det tredje har rapporten även granskats externt både av representanter för de nationella minoriteterna och personer vid andra myndigheter.

Enkät till lärosäten

Parallellt med studien skickades en kort enkät till universitet och högskolor i Sverige (35 stycken). Syftet var att ta reda på i vilken utsträckning det finns policyer, riktlinjer eller andra styrdokument som uttryckligen tar upp nationella minoriteter på högskolorna, samt huruvida högskolornas webbplatser har information på nationella minoritetsspråk.

Bilaga 2: Intervjufrågor

Intervju: Kan du berätta kort om dina studier (och om din bakgrund)?

1. Vad är statusen på dina studier? (pågående, avslutade, avhopp, studieuppehåll)

2. När studerade du senast? (2019 eller senare)

Intervju: Har det blivit som du förväntade dig att studera på högskola eller universitet?

3. Vilka möjligheter och fördelar följer med att tillhöra en nationell minoritetsgrupp under studierna? Det kan röra själva studierna eller studie-socialt. Nämn gärna även sådant som kan bidra till andra på utbildningen genom erfarenheter, perspektiv och kunskaper.

4. Har du under studierna haft några negativa upplevelser som har att göra med att tillhöra en nationell minoritet? (Exempelvis bevittnat eller utsatts för hot, okunskap/ointresse, fördomar, särbehandling, osynliggörande, ifrågasättande, rasism, annan kränkning)

Intervju: Vet du vart du ska vända dig om du blir utsatt?

Intervju: Hur öppen är du med din identitet som tillhörande en nationell minoritet?

5. Anser du att det finns något konkret som skulle kunna förbättras inom högskolevärlden i relation till de nationella minoriteterna? (Med "högskolevärlden" avser vi högskolor, universitet, samt relaterade myndigheter, t.ex. Universitets- och högskolerådet.)

6. Anser du att det finns något konkret som görs bra inom högskolevärlden i relation till de nationella minoriteterna? Berätta gärna med exempel. (Med "högskolevärlden" avser vi högskolor, universitet, samt relaterade myndigheter, t.ex. Universitets- och högskolerådet.)

7. Har du (haft) kontakt med andra studenter från samma minoritetsgrupp?

8. Upplever du att du har stöd av människor i din närhet för att bedriva studier? Utveckla gärna på vilket sätt.

9. Är det något du vill tillägga med koppling till studiesituationen som inte berörts tidigare? (Exempelvis kring utbildningsutbud, förväntningar, förebilder, information eller annat.)

10. Vad skulle du ge för råd till någon från din minoritetsgrupp som ska börja studera vid högskola eller universitet?

11. Vid vilket lärosäte studerar/studerade du?

12. Hur många terminer har du studerat vid universitet eller högskola? (1-12, eller fler)

13. Vilket är den högsta nivå du har studerat på?

(Grundnivå / Avancerad nivå / Doktorandnivå)

17. Har någon i din närmaste familj en utbildning från högskola eller universitet? (Flera svar är möjliga.)

(En förälder / Två eller fler föräldrar / Syskon / Nej, ingen / Vet ej)

Bilaga 3: Enkät

Uppföljning av studenter från nationella minoriteter

Obligatoriska frågor är markerade med en stjärna (*)

Den här enkäten handlar om upplevelser av att vara student vid ett svenskt lärosäte och tillhörande någon av Sveriges nationella minoriteter: romer, judar, samer, sverigefinnar och tornedalingar/kväner/lantalaiset.

Undersökningen genomförs av Universitets- och högskolerådet och syftet är att ge underlag för framtida förbättringar. Vi vill gärna ha svar av dig som: tillhör någon av Sveriges nationella minoriteter, och som studerar eller har studerat vid högskola eller universitet i Sverige 2019 eller senare.

Det tar ca 15 minuter att besvara frågorna. Det är upp till dig att svara på de frågor som känns relevanta för dig. Du svarar anonymt på enkäten. Tänk dock för säkerhets skull på att inte skriva några personuppgifter, till exempel namn, som kan kopplas till din eller någon annans identitet. För att kunna tolka dina svar på bästa sätt ber vi dig att avslutningsvis även besvara några bakgrundsfrågor.

Bakgrundsfrågor:

1. Vad är statusen på dina studier? Välj det alternativ som passar bäst. *

Svarsalternativ: Pågående / Avslutade / Hoppat av / Uppehåll

Öppen följdfråga: Kommentera gärna ditt svar angående status på dina studier, särskilt om det finns någon koppling till att tillhöra en minoritetsgrupp.

2. När studerade du senast? *

Svarsalternativ: 2022 / 2021 / 2020 / 2019 / Tidigare än 2019 (Obs! Undersökningen vänder sig till de som studerat 2019 eller senare. Tack för visat intresse.)

Studiens huvudfrågor:

3. Vilka möjligheter och fördelar följer med att tillhöra en nationell minoritetsgrupp under studierna? Det kan röra själva studierna eller studiesocialt. Nämn gärna även sådant som kan bidra till andra på utbildningen genom erfarenheter, perspektiv och kunskaper.

4. Har du under studierna haft några negativa upplevelser som har att göra med att tillhöra en nationell minoritet? Har du exempelvis utsatts för eller bevittnat:

Svarsalternativ: Hot / Förminskning / Särbehandling / Osynliggörande / Okunskap/ointrasse Ifrågasättande / Rasism / Fördomar / Annan kränkning / Inget av ovanstående

Öppen följdfråga: Utveckla gärna ditt svar på föregående fråga om negativa upplevelser. Ge gärna exempel.

5. Anser du att det finns något konkret som skulle kunna förbättras inom högskolevärlden i relation till de nationella minoriteterna? Berätta gärna med exempel.

Med "högskolevärlden" avser vi högskolor, universitet, samt relaterade myndigheter, t.ex. Universitets- och högskolerådet.

6. Anser du att det finns något konkret som görs bra inom högskolevärlden i relation till de nationella minoriteterna? Berätta gärna med exempel.

Med "högskolevärlden" avser vi högskolor, universitet, samt relaterade myndigheter, t.ex. Universitets- och högskolerådet.

7. Har du (haft) kontakt med andra studenter från samma minoritetsgrupp? Svartalernativ: Ja, genom studentförening / Ja, genom en fadder / Ja, på annat sätt / Nej

8. Upplever du att du har stöd av människor i din närhet för att bedriva studier? Utveckla gärna på vilket sätt.

9. Är det något du vill tillägga med koppling till studiesituationen som inte berörts tidigare? Exempelvis kring utbildningsutbud, egna och andras förväntningar, förebilder, information, utlandsstudier eller annat. Skriv gärna om det här!

10. Vad skulle du ge för råd till någon från din minoritetsgrupp som ska börja studera vid högskola eller universitet?

Här följer avslutningsvis ytterligare några bakgrundsfrågor som underlättar vår analys och framtida åtgärder.

11. Vid vilket lärosäte studerar/studerade du?

12. Hur många terminer har du studerat vid universitet eller högskola?

Svartalernativ: 1 – 12, Fler än 12

13. Vilket är den högsta nivå du har studerat på?

Svartalernativ: Grundnivå / Avancerad nivå / Doktorandnivå

14. Vilken nationell minoritet identifierar du dig med? Du kan fylla i flera alternativ om du behöver. *

Svartalernativ: Jude / Rom / Same / Sverigefinne / Tornedaling/kvän/lantalainen

15. Vad är ditt kön? *

Svartalernativ: Kvinna / Man / Annat / Vill ej uppge

16. Hur gammal är du? *

Svartalernativ: Yngre än 23 år / 23–25 år / 26–30 år / 31–40 år / Äldre än 40 år / Vill inte svara

17. Har någon i din närmaste familj en utbildning från högskola eller universitet? (Flera svar är möjliga.)

Svartalernativ: Ja, en förälder / Ja, två eller fler föräldrar / Ja, syskon / Nej, ingen / Vet ej

18. Vi välkomnar återkoppling! Om du har synpunkter på enkäten, eller har andra förslag, skriv gärna det här.

Stort tack för din medverkan!

Tryck på "Skicka" för att skicka in dina svar.

Vi söker även personer till fördjupande intervjuer. Vill du bli kontaktad, gå in på länken och fyll i dina kontaktuppgifter där: <https://www.uhr.se>

Bilaga 4: Studenternas råd till andra studenter från nationella minoriteter

Studenterna fick frågan om vad de skulle ge för råd till någon, från deras egen eller en annan nationell minoritet, som planerar att eller funderar på att studera på högskolan. En student sa:

”Jag skulle gett samma råd som jag ger till vem som helst, oavsett etnicitet eller kulturell bakgrund.”

Men de flesta hade råd de ville dela med sig av till andra från nationella minoriteter, eller till minoriteter i allmänhet. Här presenteras råden i ett tematiskt upplägg som även återspeglar resultaten i studien.

Om motivation till att studera

”Klart att du duger och klart att det lönar sig!”

”Kunskap är makt. Ju mer du vet och kan, desto mer ’empowerment’ får man till sig själv och har möjlighet att förändra.”

”Ju mer kunskap vi har, desto bättre och mer avvägda beslut kan vi ta i framtiden.”

”Kunskap ger förståelse, förståelse ger trygghet och utbyte.”

”Studera! I Sverige har du rättigheter.”

”Utbildning är viktigt i dagens samhälle!”

”Inom mitt ämnesområde: att [minoritetsstudenter] behövs!”

”Var motiverad!”

”Att följa sin magkänsla. Om det är något man funderar på att göra/studera så låt det inte stanna vid en tanke, utan förvandla den till handling. Med lite mod så löser det sig.”

”Ge aldrig upp att plugga oavsett bakgrund, en fördel med det här landet vi bor i är att du kan forma din egen framtid.”

”Studera och ta sedan arbete i samisk kontext. Språklärare, forskollärare, jurist, präst, sjukvård, äldreomsorg etc. Språket är ofta nyckeln in i det samiska samhället!”

”Våga drömma! – Många [romska barn] får höra att de inte ska drömma. Det är ett sätt att rädda barn från att känna misslyckande. Idag är det fler föräldrar som uppmuntrar sina barn att plugga vidare, men kan ofta inte ge dem stöd och vägledning.”

”Lär dig ett språk. Språk är värdefullt i sig.”

Om personlig utveckling under studierna

”Man blir en annan person. För att hjärnan ska fungera och utvecklas genom livet så måste man använda den. [Man] får ett bättre liv och mår bättre i längden när man förstår saker. Man blir starkare, det är en maktfråga. [Man] kan använda rätt termer och blir bemött annorlunda.”

”Var öppen för att allt kanske inte är som man alltid har lärt sig. Världen *får* skakas om lite.”

”Var öppen för allt, olika teorier och vad dina skolkamrater säger och tycker. Öppna dina sinnen och tankegångar till att ta in andra perspektiv för det är så man utvecklas.”

”Också kanske ifrågasätta en del man har lärt sig. Allt är inte *en* sanning. Få en annan vinkel på verkligheten.”

Om att hantera en begränsad studievana

”Försök att ta reda på så mycket som möjligt i förväg. På det sättet kan man förebygga hinder. T ex hur olika stöd och hjälp fungerar, vart man kan vända sig vid behov. Kanske göra studiebesök på plats. Man får inte det stödet från familjen utan det kommer utifrån, då är det viktigt att veta varifrån.”

”Glöm inte att andas och gör det bästa du kan och lite till så blir det bra!”

”Be om hjälp, t ex av studieverkstan.”

”Det går att lämna sin hemort/sitt sammanhang och studera om man vill!”

”Det är en utmaning och kan vara svårt men ger viktig erfarenhet att studera och skriva akademiskt.”

”Gör det i din takt, börja deltid om du vill det. Försök att hitta det som passar bra och ta hjälp av andra, kanske som en studiecirkel.”

”Sök information, kolla upp var du kan få hjälp. Och det är aldrig fel att be om hjälp och ställa frågor.”

”Att försöka sänka tröskeln lite. Att inte försöka /.../ bevisa att du förtjänar din plats, för det tar för mycket energi.”

Om att vara öppen med sin identitet

”Göm dig inte! Du är värd en lika stor plats som alla andra. Din bakgrund är en tillgång men inget som definierar eller bestämmer vem du är.”

”Det är OK att inte passa in, man behöver inte kunna alla snapsvisor!”

”Våga lita på din magkänsla för vem du kan vara öppen för och inte. Var säker på att du känner en viss person innan du väljer att öppna dig. Men det är ingen fara om det går åt skogen för det är också en lärdom.”

”Man uppfinner sig på nytt när man börjar plugga. Det kan bli en provokation om man bär sin identitet tydligt, men samtidigt måste man ju få göra det.”

”Var stolt över din nationella minoritet. Utforska den och våga stå för den. Det är du som måste äga din egen identitet.”

”Om man dessutom är ny i Sverige: var försiktig med vad du säger och till vem. Universitetet är mestadels tryggt, men det samlas alla sorters folk där och det är inte alla som vill dig väl. Eller som kan skilja på judendom/etniska judar/sionism. Det finns stöd från universiteten när det gäller strukturella problem (alla -ismer) men det behöver gå långt innan de tar upp problemstudenter.”

[Till samiska studenter:] ”Studera vid de lärosäten som finns i södra Sverige.”

Om att bidra med sina perspektiv och erfarenheter

"Att våga uttrycka sig! Vårt perspektiv är viktigt och värt att höra. Det berikar andra också."

"Allt det man gör som individ har betydelse – sprider intresse, håller kulturen vid liv. Det är inte bara institutioners ansvar."

"Våga använda minoritetsperspektivet mer om man känner sig bekväm med det. Inte bara när det är uppenbart relevant utan också när man själv känner att det kan vara relevant."

"Att man försöker relatera till den bakgrunden i sina studier, för sig själv åtminstone. Inte bli "minoritetsstudenten" som alltid fokuserar på sin identitet som minoritet (om man inte vill det förstås), men att förhålla sig till vad det man lär sig betyder i ens egen kontext. Det finns mycket att hämta som andra inte har tillgång till, språkligt och/eller kunskapsmässigt. Egna erfarenheter och nätverk, saker man vet om sin bakgrund."

"Att våga försöka prata meänkieli, inte vara rädd att göra fel. Föra vidare det lilla man kan till sina barn och hålla det levande. Det är en rikedom att få med sig fler språk, om så bara litegrann."

"Våga prata om de grejer som man känner gör en annorlunda. Vara öppen med vad man gör annorlunda. Jag tror att alla blir rikare av det och man blir mer förstådd."

"Gräv i din egen historia."

Om att ifrågasätta och ställa krav

"Våga fråga lärare osv om hur de kan få in [minoritets]perspektivet. /.../ Utforska balansen mellan att vara nyfiken/påstridig och att vara tyst/rädd/blind."

"Att välja sina fajter. Mycket av min energi går åt till att vara arg och frustrerad över att kunskapen är låg i den akademiska världen om nationella minoriteter. Att man själv måste vara kunskapskällan."

"Det är viktigt att nationella minoriteter studerar, men är det deras ansvar att lösa okunskapen och representera sin minoritet hela tiden?"

”Våga prata om det som inte står rätt till. Även om det är banalt. Det förekommer en del banal rasism, ibland är det med mening och ibland är personerna helt omedvetna om det. Universiteten kan oftast hjälpa till att rätta till felet om man vet vem man ska prata med.”

”Att fundera på vad ens minoritetsbakgrund innebär, och om lärosätet har något särskilt att erbjuda i relation till just det. Sedan behöver man stå på sig om man vill ha någon särskild behandling, och jag tycker man har bra grund till t ex rätt till språkvitalisering. Men nationell minoritetsstatus kommer inte att vara relevant i alla utbildningar i alla sammanhang.”

”Kolla upp religiösa och kulturella högtider i förväg så att det går att lösa ledighet.”

”[Vad jag skulle ge för råd] beror på personens självförtroende, om det är bra skulle jag säga: kompromissa inte det minsta, se minoritetstillhörigheten som en styrka och tillgång. Vid svag självkänsla, undvik konflikt eller håll dig i bakgrunden, alla pallar inte att hantera det.”

Om gemenskap

”Hitta grupper där du känner dig trygg.”

”Hitta de andra [inom din egen minoritet]. Inte för att man ska skita i allt det andra utan för att man har något som är unikt och är värt att ta tillvara.”

”Det är inte lätt att visa sin identitet i dessa sammanhang, var rädd om dig! Och skaffa nätverk, stöd. Kontakta lärare som själva är av samma minoritet. De finns.”

”Använda sig av de kontaktytor som identiteten ger. Utöka era möjligheter till en rikare samvaro. Det kan inte myndigheter göra, utan det är människor av kött och blod.”

”Studentföreningar för de nationella minoriteterna är värda att gå med i, ett forum där man kan utveckla sin ringrostiga finska, en del av det sociala som man inte tänkt på. Nationer och studentföreningar har kommunikationsverktyg så att man kan hitta andra som man inte vet om, som också tillhör en minoritetsgrupp. Ett mervärde till studenterna, där man kan upptäcka delar av sin identitet. Föreningslivet är mitt största tips.”

”Att söka sig till dem som har samma visioner som du, och dem som kan hjälpa dig framåt. Lyssna inte på dem som säger att det inte går.”

Utbildning, utbyte, utveckling – för alla som vill vidare

UHR är en statlig myndighet med flera uppdrag inom utbildningsområdet. Myndigheten finns i Stockholm och i Visby.

UHR:s fem huvudsakliga ansvarsområden:

- Information inför högskolestudier, ansvar för högskoleprovet, ta fram regelverk och samordna antagningen till högskolan.
- Utveckla och förvalta IT-system och e-tjänster åt utbildningssektorn.
- Förmedla internationella utbyten och kompetensutveckling för hela utbildningskedjan.
- Bedöma utländska utbildningar.
- Främjande uppgifter och analyser av frågor inom UHR:s ansvarsområde.